

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

VILÁGGAZDASÁGI KUTATÓINTÉZET

M ű h e l y t a n u l m á n y o k

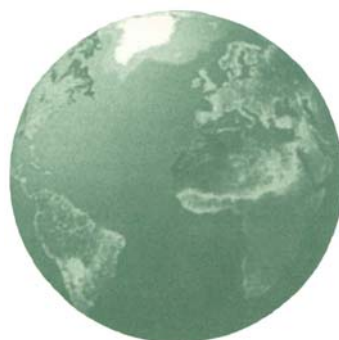
60. szám

2004. július

Weiner Csaba

OROSZORSZÁG GAZDASÁGA A XXI. SZÁZAD ELEJÉN

FÜGGŐSÉG

1014 Budapest, Orszagház u. 30.

Tel.: 224-6760 • Fax: 224-6761 • E-mail: vki@vki.hu

BEVEZETÉS

Az 1998. évi valuta-, fiskális, adósság- és bankválság óta az orosz gazdaság teljesítménye a vártnál sokkal jelentősebb mértékben javult: a makrogazdasági mutatók látványos felépülésről tanúskodnak. A GDP éves növekménye 2003-ban 7,3%-os volt, a 2002-es esztendő 4,7, illetve a 2001. év 5,1%-os reálnövekedésével szemben. 1999 óta pozitív a *fizetési mérleg*; 2002-ben a *folyó fizetési mérleg* aktívuma a GDP 8,9%-ának volt megfelelő. Oroszország központi bankjának számítási metodikája alapján a föderáció *áruexportja* 26,2%-kal bővült 2003-ban. *Nemzetközi tartalékai* 1998 vége és 2003. december 31-e között több mint hatszorosukra emelkedtek, s 2004. február közepére 88 milliárd dollárra nőttek. Ez a 2004. január 1-i 119,1 milliárd dolláros külső adósság 74 s a 2003-as bruttó hazai termék 20%-a. A 2004. január elején közzétett előzetes adatok szerint a 2003-as évben 216,8 milliárd rubeles *költségvetési* szufficit keletkezett, ami a GDP 1,6%-ával egyenértékű, szemben a 0,6%-os előirányzattal. 2003 volt az első esztendő az elmúlt hat évben, hogy az *inflációs* célkitűzésnek megfelelően alakult a fogyasztói árindex, azaz 12%-os szintre süllyedt. A fokozatosan csökkenő infláció (is) lehetővé tette, hogy 2004. január 15-én a központi bank 200 bázisponttal csökkentse a *refinanszírozási kamatlábat*, így a rendszerváltás óta most a legalacsonyabb e szint. Oroszország túl van az első *adósságtörlesztési* csúcson: 2003-ban 17,3 milliárd dollár külső adósságot fizetett ki, ebből 6,2 milliárdot reprezentált a kamattörlesztés. 2003. októberében a Moody's Investors Service – elsőként – „Ba2”-fokozatról „Baa3”-ra, *befektetésre ajánlottra* javította a külföldi valutában jegyzett oroszországi államkötvények besorolását. 2004. január 27-én pedig a

Standard and Poor's Oroszország hosszú lejáratú szuverén rubeladósságát „BB+”-ról „BBB-”-ra emelte. Az *ipari termelés* 7%-kal nőtt 2003-ban; 2000 óta – amikor 11,9%-os volt a bővülés – a leggyorsabban. A *háztartások fogyasztása* 2001 és 2003 között a GDP növekedését meghaladó ütemben emelkedett. A *rendelkezésre álló jövedelmek* reálértéken 14,5%-kal gyarapodtak 2003-ban. A 2000. év 17,4%-os és a 2001-es esztendő 10,0%-os bővülése után 2003-ban újra a GDP-nél lényegesen gyorsabban, 12,5%-kal nőttek az *állószköz-beruházások*; ez a növekedési mechanizmus minőségi változását hordozza. A Goszkomsztat-módszertan szerint a beáramlott *külföldi működőtőke-befektetések* 69%-kal, 6,8 milliárd dollárra emelkedtek 2003-ban. A fenti komponensek példátlan eredményekről tanúskodnak. A kérdés mégis az, hogy milyen tényezők állnak az elmúlt öt és fél év expanziója mögött: a fenntartható fejlődést képviselik, vagy csupán temporális jellegűek? Vajon a statisztikai adatok milyen institutionális bázist, gazdasági struktúrát, esetleges deformációkat, diszparitásokat, dependenciákat és relativitásokat rejteneek?

1) A BRUTTÓ HAZAI TERMÉK ALAKULÁSA

1992-ben, a Szovjetunió felbomlása utáni első évben az orosz GDP értéke *vásárlóerő-paritáson* számolva az Egyesült Államok teljesítményének mindössze ötödét tette ki, s ezzel a világ GDP-jéből 4,18%-kal részesedett. A permanens csökkenés 1998-ban érte el mélypontját (2,42%), azóta mérsékelt növekedés tapasztalható. Oroszország 2002-ben kisebb súllyal (2,68%) bírt, mint az Egyesült Királyság (3,12%), Franciaország (3,20%) vagy Németország (4,43%); az Amerikai Egyesült Államok bruttó hazai terméke majdnem nyolcszorosa az oroszországi teljesítmény-

nek (21,10%-os világrészesedés). (1. táblázat) A fenti viszony *hivatalos árfolyamon* kalkulálva még drámaibb. E szerint 1992-ben az USA GDP-je majdnem 74-szerese volt az oroszországi bruttó hazai terméknek (még Lengyelország is jobb eredményt ért el). 2002-ben már csak harmincszoros ez a differencia, az oroszországi volumen a lengyel adat 1,8-szerese, a föderáció világrészesedése pedig 1,08%-os.¹ (2. táblázat) A vásárlóerő-paritáson mért és a hivatalos árfolyamon meghatározott értékek közötti nagy eltérés, illetve a két index ilyen sorrendben vett hányadának (*exchange rate deviation index*) nagysága azt indikálja, hogy az oroszországi átlagárak nemzetközi összehasonlításban véve nagyon alacsonyak, azaz a rubel árfolyama alulértékelt. Az utóbbi évek látványos – de alacsony bázison végbement – növekedése ellenére 2002-ben a GDP az 1990-es érték mindössze 74%-át érte el. (3. táblázat) E közben az oroszországi *GDP szerkezetében* is jelentős átstrukturálódás ment végbe: a bruttó hazai termék 60%-át a szolgáltatások adják. Figyelemre méltó, hogy az agrárium súlya kétszer akkora a foglalkoztatásban, mint a GDP-hez való hozzájárulásában. A Goszkomsztat számításai szerint 2003-ban 7,3%-kal nőtt a bruttó hazai termék Oroszországban.² (4. táblázat) A 2004-es költségvetést 5,2%-os GDP-növekedésre alapozták, bár 2004. januárjában 5,5%-ra módosították az előirányzatot.

Ha a *rejtett gazdaság* működését is számításba vesszük, sokkal szélesebb bázist kapunk. A Goszkomsztat szerint ugyanis a kilencvenes években és az új évezred első éveiben az oroszországi árnyékgazdaság teljesítménye a GDP 20-25%-ának volt megfelelő (termelési oldalról kalkulált érték), ám az oroszországi

és a nyugati elemzők többsége ezt 40-50%-ra becsüli.³

2) MAKROGAZDASÁGI STABILIZÁCIÓ

Az 1998 óta tartó eredményes makrogazdasági stabilizáció alapvetően a fegyelmezett *fiskális és monetáris politikának*, a sikeres *árfolyam-politikának* (nevezetesen az alulértékelt rubelnek) és a kedvező *világpiaci olajáraknak* köszönhető. E két utóbbi komponens súlya kvantifikálható viszonylag a legbiztonságosabban. Az *Economist Intelligence Unit* kalkulációi szerint a reál effektív árfolyamindex tízszázalékos felértékelődése 1,4 százalékponttal csökkenti a GDP növekedését, míg a hordónkénti nyersolajár egydolláros csökkenése a bruttó hazai termék reálnövekményének 0,4 százalékpontos redukcióját eredményezi.⁴ Erős a függőségi viszony a föderáció központi költségvetésének bevételi oldala, valamint az export- és importvámbevételek között. 2000–2001-ben eme ráta 20% fölé emelkedett, míg 2002-ben csökkenés mutatkozott (17,4%).⁵ A 2004-es költségvetés unikalitása, hogy bevételi oldalról 22 dolláros (urali) nyersolajárral számoltak, míg a kiadási sorokban húszdolláros hordónkénti értéken terveztek, ezzel biztonsági faktort építve a büdzsébe.

Változatlanul optimisták a nemzetközi *kőolajpiaci* várakozások. 2003-ban a nyersolaj hordónkénti ára öt dollárral

¹ *World Economic Outlook Database September 2003*. (2003) International Monetary Fund. Szept. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2003/02/data/index.htm>

² Economy Climbed 7.3% Last Year. (2004) – *The Moscow Times*. Febr. 4. p. 7.

³ Glinkina, Sz. (2004) *Pricsini usztojsivosztyi tyenyevoj ekonomiki v Rosszii*. Economic and Political Relations after the EU Enlargement: The Visegrad Countries and Russia, Ukraine, Belarus and Moldova. Conference in Budapest. Febr. 5-6. p. 1.

⁴ Kekic, L. (2004) How Dependent Is Growth on the Oil Price? – *The Moscow Times*. Jan. 23. p. 8.

⁵ *Russian Federation: Statistical Appendix*. (2003) Country Report, IMF, Washington, D.C. No. 03/145. Május, p. 25.

múlta felül a kormányzati előrejelzéseket. Kedvezően hat az orosz pozícióra az iraki, venezuelai és nigériai szituáció, illetve a világgazdaság folytatódó élénkítése – bár a kínálat nem indokolja a magas olajárakat. (5. táblázat) Oroszország jelenleg a világ egyik legbiztosabb olajszállítója, mert a Közel-Keleten leg hamarabb 2004 nyarán normalizálódik a helyzet. Ráadásul az OPEC várhatóan 2004. április 1-től napi 23,5 millió hordóra csökkenti a kitermelési összkvótát.⁶ Tovább serkenti Oroszország ambícióit, hogy az Egyesült Államok gazdasága a vártnál nagyobb mértékben bővíthet 2004-ben, ez viszont Oroszország számára addicionális exportlehetőségeket jelent. Nem kétséges, hogy ez a faktor marad a gazdaság lokomotívja.

A kedvező kőolajárak eredményeképpen Oroszország nemzetközi tartalékai rekordmértéket öltenek, és úgy tűnik, nem várható az akkumuláció lassulása.⁷ (6. táblázat) De a beáramló devizabevételek gyors növekedése a pénztömeg gyorsodásához vezet, azaz inflációs hatású. A központi bank monetáris politikájának egyszerre két – egymásnak ellentmondó – célkitűzést kell szem előtt tartania, illetve kezelnie: egyrészt mérsékelni az inflációt, másrészt megakadályozni a rubel túlzott reálértékelődését. Ez utóbbi direktíva egyre csekélyebb sikerrel teljesül: 2003-ban majdnem 8%-os (2,3 rubeles) nominális és 18,6%-os reál értelemben vett erősödés következett be a dollárral szemben. A növekvő dollárbeáramlás következtében – az eddig példátlan jellegű jegybanki intervenció, majd a Kaszjanov-kabinet menesztésének hírére bekövetkezett gyengülés ellenére – hároméves csúcson áll a rubel.⁸ (7. táblázat) Ha 2004-ben további 13%-os nominális erősödés következik be – vagyis 26 rubel/dolláros

árfolyam alakul ki – és 10%-os inflációval kalkulálunk, akkor a rubel dollárhoz viszonyított reálárfolyama a krízis előtti szinttel lesz ekvivalens.⁹ Az infláció mérséklődésének megítélése nem egyértelmű, a fogyasztói kosárban kisebb súllyal szereplő (fizetett) szolgáltatások (2002-ben 16,3%) ára 2000 és 2002 között jóval nagyobb mértékben emelkedett, mint az általános infláció, ekképpen a közműszolgáltatások, a fűtési díj és a közlekedés is. (8. táblázat) A 2003–2005-ös időszak kormányprogramja 2004-re 8-10, 2005-re 6-8%-os inflációval számol.¹⁰ Az 1998-as válság óta, 2001 kivételével, az ipari termelői árindex meghaladta az inflációt, bár 2002-ben minimális, mindössze 200 bázispontos különbség mutatkozott.¹¹ (9. táblázat)

Túl hosszú ideig nyújtott támaszt az alulértékelt rubel következtében kialakult importhelyettesítés. Tartós versenyképesség árfolyam-politikai eszközökkel sem az exportoldalón, sem a hazai termelés elősegítése érdekében nem tartható fenn. Ám úgy tűnik, ez az időszak véget ér(t). A rubel felértékelődése arra ösztönzi a vállalatokat, hogy csökkentsék költségeiket, s fejlett technológiák alkalmazásával növeljék versenyképességüket; a jelenlegi folyamat árt a régi gazdaságnak, ám stimulálja a gazdaság szerkezeti átalakulását. (Oroszország határozott célja, hogy 2007-re megvalósítsa a rubel teljes konvertibilitását.)¹²

Oroszország pénzügyminisztériumának adatai szerint 2003 januárjában a külső adósság 122,1 milliárd dollárra

⁶ Oil Production Rises. (2004) – *The Moscow Times*. Jan. 9. p. 6.

⁷ Hard Currency Reserves Rocket to Record \$88Bln. (2004) – *The Moscow Times*. Febr. 20. p. 5.

⁸ Ruble 3-Year High. (2004) – *The Moscow Times*. Jan. 26. p. 6.

⁹ Tyihonov, – Hmelev, (2004) Rubl obescsajet vermutyszja v 1998 god. – *Izvesztyija (Moszkovszkij Vipuszk)*. No. 11 (26568). Jan. 23. p. 6.

¹⁰ Kakim vigyit ekonomicseszkoje buduscseje Rosszii pravityelsztvo. (2003) – *Kommerszantj*. No. 152 (2755). Aug. 26. p. 6.

¹¹ *Russian Federation: Statistical Appendix*. (2003) Country Report, IMF, Washington, D.C. No. 03/145. Május, pp. 20–21.

¹² Livsic: v 2007 gody rubl mozset sztatj polnosztyju konvertirujemim. (2004) – *Finanzovije Izvesztyija*. Jan. 26. http://www.finiz.ru/cfin/tmpl-art_news/id_art-744985

rúgott, amely jelentős csökkenés a 2000. január elsejei 158,4 milliárdos állapothoz képest.¹³ (10. táblázat) 2003 végére 27%-ra apadt a GDP-hez viszonyított államadósság.¹⁴ 2004-ben körülbelül 16 milliárd dollár tartozás válik esedékessé. 2003 után a 2004–2005-ös és a 2008-as esztendő az esedékes törlesztési csúcsevek. Főként – a fentiekben már artikulált – exogén tényezőknek köszönhetően a külső adósságok határidőre történő törlesztése nem okoz gondot, sem a gazdaság egésze, sem a költségvetési politika számára. Bizonyítékul szolgál, hogy Oroszország felajánlotta a Nemzetközi Valutaalapnak, hogy tartozásait 2008. helyett már 2006-ig visszafizeti, s nem folyamodik újabb IMF-hitelhez.

2004 januárjában Oroszország 103,5 milliárd rubeles *stabilizációs alapot* hozott létre. Az alap célja, hogy ellensúlyozza az árupiaci árváltozások adósságtörlesztésre kifejtett, esetleges negatív hatásait. A pénzügyminisztérium korábban úgy tervezte, hogy a 2003-as költségvetési szufficitből 80-90 milliárd rubelt transzferál az alapba. A stabilizációs alap a kormány 2002-ben felállított tartalékalapját váltja fel, amelynek fő feladata az volt, hogy csillapítsa a 2003-as külső adósságtörlesztési csúcsot. 2004. január 1-i állapot szerint a kormányzati tartalékalap 255 milliárd rubeles bázissal bír; ez tartalmazza az állami vagyon privatizációjából származó bevételeket és az előző évek költségvetési többleteit is.¹⁵

2003 októberében a Moody's Investors Service *befektetésre ajánlottra* javította a külföldi valutában jegyzett oroszországi államkötvények besorolását. A döntést az orosz kormány szigorúbb

költségvetési politikájával (ennek jelentős komponense a GDP-hez viszonyított kiadások csökkentése, ami nagymértékben azért válhatott lehetővé, mert a közszférában dolgozók béremelkedését az aktuális inflációs ráta alatt sikerült tartani) és a stabilizációs alap létrehozásával indokolta.¹⁶ Az általános prekonceptiók ellenére, amely szerint – a Jukosz társaság körüli bizonytalanságok és retorzív intézkedések következtében – rövid távon nem számíthatunk hasonló felminősítésekre, 2004. január 27-én a Standard and Poor's a hosszú lejáratú szuverén rubeladósságot „BB+”-ról „BBB-”-ra emelte.¹⁷ A Fitch Ratings továbbra sem tervez hasonló lépéseket, mivel a föderáció jelentős mértékben függ a kőolaj- és földgázpiac alakulásától, és az ország nem ment még át úgy egy teljes olajárcikluson, hogy ne ütközött volna pénzügyi nehézségekbe. Oroszország felminősítése egyrészt az intézményi befektetők jelenlétének erősödését eredményezheti, másrészt a föderáció kedvező hitelfelvételi kondíciók mellett jelenhet meg a nemzetközi tőkepiacokon. Harmadsorban a szuverén adósságbesorolás javulása maga után vonja az oroszországi társaságok felminősítését, amely következtében szintén előnyös feltételekkel valósítható meg a forrásbevonás a nemzetközi hitelpiacon. A legjelentősebb hatás az oroszországi részvényt piacon várható. Jelenleg inkább rövid távú, spekulatív investíciókra számíthatunk: sok befektető megkérdőjelezi az általános gazdasági növekedés fenntarthatóságát, valamint legalább kivárja a 2004. márciusi elnökválasztást és esetleges gazdasági politikai konzekvenciáit.

¹³ *programme goszudarsztvennih vnyesnih zaimsztvovanyij Rosszjiszkoj Fegyercii na 2004 god.* (2003) Minisztersztvo Finanszov Rosszjiszkoj Fegyercii, Moszkva. Júl. 10. <http://www.minfin.ru/debt/pres090703.ppt>

¹⁴ Vnyesnyij dolg Rosszii za god szokratyilszja do 27%. (2003) – *Finanszovije Izvesztyija*. Dec. 29. http://www.finiz.ru/cfin/tmp1-art_news/id_art-729902

¹⁵ Ministry Creates \$3.55Bln Stabilization Fund. (2004) – *The Moscow Times*. Jan. 12. p. 6.

¹⁶ *Sovereign Ratings List.* (2004) Moody's Investors Service. Jan. 9. <http://www.moodys.com/moodys/cust/staticcontent/2001900000480711/SovRatList.pdf>

¹⁷ Russian Federation FC Ratings Raised to 'BB+'; LC to 'BBB-'; Outlook Stable. (2004) – *Ratings Actions Press Releases*. Jan. 27. <http://www2.standardandpoors.com/NASApp/cs/ContentServer?pagename=sp%2FPPage%2FSiteSearchResultsPg&l=EN&r=1&b=10&search=2&vqt=Russian+Federation>

A *belső államadósság* állampapírokban fennálló része 2004. január 1-én 663,67 milliárd rubelt tett ki, s ez a 2003. január 1-i állományhoz (654,70 Mrd RUR) képest 8,97 milliárd rubeles (1,37%-os) növekedés. (11. táblázat) Jelen-tős változások történtek a belső államadósságot képviselő instrumentumok pia-cán.¹⁸ Helyreállt a piaci szereplők bizal-ma, letisztult az állampapírpiac infrast-ruktúrája és normatív szabályozása. Mindez a piac likviditásának javulásához, illetve a pénzügyi instrumentumok volu-menének gyarapodásához vezetett – noha az adósságpiac kapacitása és likviditása jelenleg még eléggé korlátozott.

A fentiek egyöntetűen alátámasztják, hogy a jelenlegi szituációban még a leg-kedvezőtlenebbnek vélt kőolajpiaci scená-rió esetén sem számíthatunk az 1998. augusztusi krízishez hasonló dominóeffek-tusra.

3) A GDP TÉRBELI KONCENTRÁCIÓJA – RE-GIONÁLIS DISZPARITÁSOK

A kilencvenes évek gazdasági és politikai változásai különböző mértékben érintették a föderáció régióit, ezzel tovább mélyítet-ték az egyes területek közti gazdasági-társadalmi különbségeket.¹⁹ 2001-ben *az egy főre jutó bruttó regionális termék* (GRP) alapján a leggazdagabb és a leg-

¹⁸ Goszudarsztvennij vnutrennij dolg Rosszjiszkoj Fegyercsij, viraacsennij v goszudarsztvennij cennih bumagah. (2004) Minisztarsztvo Finanszov Rosszjiszkoj Fegyercsij, Gyepartment upravlenijja goszudarsztvennim vnutrennim dolgom, Moszkva. Jan. 26.

<http://www.minfin.ru/domdbt/sddolggod.pdf>

¹⁹ A 7 szövetségi körzet összesen 89 szubjektum-ra tagolható: 21 köztársaság, 1 autonóm megye (*avtonomnaja oblaszty*), 10 autonóm körzet (*avtonomnij okrug*), 6 vidék (*kraj*), 49 megye (*oblaszty*) és 2 szövetségi jogállású város (Moszk-va és Szentpétervár) alkotja az Oroszországi Föderációt.

szegényebb szubjektum közötti különbség 36,7-szeres volt. Az óriási regionális elté-réseket illusztrálja, hogy mindössze négy szubjektum – Moszkva, Szentpétervár (szövetségi jogállású városok), illetve a Jamal-Nyenyec és a Hanti-Manszi Auto-nóm Körzet – felelős az oroszországi GDP 34, az *állótőke-beruházások* 31 és a *megtermelt profit* 60%-áért. A 145 milliós Oroszország 7%-át kitevő Moszkva állí-totta elő 2002-ben a GDP 21%-át. Ez további koncentrációt jelent az 1997-es 14%-hoz képest. De a *tercier szektor* termelésének 75%-át Moszkvában hozzák létre, s az oroszországi *kisvállalkozások* egynegyede szintén ott működik. 2002-ben az *állótőke-beruházások* 11,7%-a a fővárosban összpontosult.²⁰ A GDP erőtel-jes koncentrációja azt mutatja, hogy az egyes szubjektumoknak eltérő mértékben sikerült bekapcsolódniuk a világgazda-ságba.

A *gazdag szubjektumokat* alapvető-en két csoportra oszthatjuk:

Az elsőt a *természeti erőforrásokban gazdag*, (általánosságban) *alacsony hoz-záadott értékű, jól exportálható* (kompeti-tív) termékeket produkáló régiók alkotják. Azonban ezen területek jóléte valószínűleg ennél kisebb mértékű. Egyrészt a *jelentős mamutvállalatok* (mint a Gazprom, a Lukoil, a Jukosz stb.) *Moszkvában van-nak bejegyezve*, s a nyereségüket is ott föloz-ik le. Másrészt az egy főre jutó ma-gas értékek részben az *alacsony lélek-szám*nak köszönhetők. Harmadrészt pedig a béreknek ellensúlyozniuk kell a gyak-ran szerfelett zord klimatikus viszonyok-ból eredő többletkiadásokat is, a *magas megélhetési költségeket*. A létminimum szintje az európai terület legészakibb részén, Szibériában, illetve a Távols-Keleten a legmagasabb.

A jómódúak másik csoportjába a *legfejlettebb*, általában a *centrális fekvésű régiók* tartoznak. Ezek többnyire *központi szerepű nagyvárossal bírnak*. Ezen szub-jektumokban gyorsan zajlottak le a szer-

²⁰ Caryl, C. (2003) The two Russias. – *Newsweek*. Júl. 14. pp. 40–42.

kezeti változások, a befektetésbarát politikát folytató reformista vezetés pedig óriási előrelépéseket tett a tercier szektor fejlesztésében. Különlegességük, hogy az árszínvonal – Moszkva kivételével – meglehetősen nyomott, és nem sokban különbözik a szegényebb, de hasonló fekvésű régiókéétől.

A *rossz(abb)ul teljesítő régiókat* szintén kétfelé válogathatjuk:

Az egyik csoportba az észak-kaukázusi és dél-szibériai, főleg a mezőgazdasági jellegű, konzervatív vezetésű köztársaságok, illetve autonóm körzetek tartoznak. A geostratégiai szempontból kiemelten fontos Észak-Kaukázus jelenlegi politikai instabilitása szintén kedvezőtlen hatással van a regionális gazdaságra.

A szegény régiók másik részét a *Moszkva körüli erősen iparosított övezet* szubjektumai alkotják. Ezen régiók iparát elkerülték a szerkezeti változások és a beruházások. Gyakran nagy részarányal, meghatározó szerepet tölt be a katonai-hadiipari komplexum. Nem rendelkeznek olyan nagyvárossal, amely a strukturális átalakulás területén úttörő szerepet vállalt és húzó hatást gyakorolt volna. A leginkább sújtott ágazatok a gépgyártás, az élelmiszeripar és főként a könnyűipar volt. A hadiipar a konverziós programoknak esett áldozatául, a korábbi állami megrendelések jelentős részének elvesztésével.²¹

4) AZ IPARI TERMELÉS DINAMIKÁJA ÉS AZ IPAR SZERKEZETÉNEK SAJÁTÓSÁGAI

A kilencvenes években bekövetkezett világpiacon nyitás, az egységes szovjet és

²¹ Astrov, V. (2003) *Regional Issues, Banking Reform and Related Credit Risk in Russia*. Research Reports, WIIW, Vienna. No. 300. Szept. pp. 10–13.

KGST-piac felbomlása, a vertikális (ágazati) és horizontális (regionális) munkamegosztás dezintegrációja, a gradualitást nélkülöző sokkterápia drámai visszaesést eredményezett az orosz ipari *outputban*. Az árliberalizáció a korábban alacsony szinten tartott anyag- és energiaköltségek emelkedését, illetve a nyersanyagok nyereségességének növekedését eredményezte. A megemelkedett termelési anyagköltségek, az erőteljesen megdrágult belső szállítási díjak az alacsony termelékenységgű, gyenge versenyképességű, de nagyobb hozzáadott értékkel bíró, technologiaintenzív feldolgozóipari, gépipari volumen beszűkülését, s egyidejűleg a csekély feldolgozottságú, relatíve alacsony termelési költségigényű termékek részarányának emelkedését idézte elő.²² (Ez természetesen az exportszerkezet alakulására is rányomta bélyegét.) 2002-ben az ipari termelés az 1990-es érték mindössze 61,8%-át adta. A legkritikusabb a gépgyártás (50%), a fa- és papíripar (47%), az építőanyag-ipar (40%) és a könnyűipar (16%) helyzete.²³ (12. táblázat)

Ennek megfelelően a *kapacitáskihasználtság* a fűtőanyagiparban és a kohászatban alakult a legkedvezőbbben. Egyes termékek, mint például a növényvédőszer, a festékek, a gyapjúszövet tekintetében ez mindössze 20% körüli, de a traktorgyártásban a kapacitások mindössze 10%-át használták ki 2002-ben.²⁴ (13. táblázat)

Látható, hogy számottevő tartalék áll kihasználatlanul, bár e kapacitások nagy többsége korszerűtlen gépekkel és munkaeszközökkel termel(ne). A *termelőberendezések előregedését* szemlélteti, hogy míg 1970-ben a húsz évnél idősebb berendezések részesedése mindössze 8,3, 2001-

²² Farkas, P. (1998) *Oroszország iparájának összeomlása*. Műhelytanulmányok, MTA VKI, Budapest. 14. sz. Dec.

²³ *Rosszija v cifrah 2003*. (2003) *Kratkij sztatizsityicseskij szbornyik*, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. p. 179.

²⁴ Uo. pp. 180–183.

ben már 41,6%.²⁵ A technikai bázis átlagéletkora ennek megfelelően napjainkban húsz év. (14. táblázat) Pozitív jel, hogy az elmúlt években a technológiaiimport egyre jelentékenyebb Oroszország behozatalában.

A nagy profitrátát garantáló fűtőanyagsektor kedvezményezett helyzetbe került. Az *állótőke-beruházásokban* átstrukturálódás következett be az alapanyagipar javára: amíg a fűtőanyagipar részesedése az 1990-es 32,3%-ról 2002-re 48,2-re gyarapodott, addig a gépgyártás és fémfeldolgozás súlya 23,1-ről 7,5%-ra zuhant.²⁶ (15. és 16. táblázat) Emellett a *külföldiek beruházásai* is hozzájárulnak az aránytalanságokhoz. (17. és 18. táblázat)

A nemzetgazdaság összes iparágában található olyan terméket, amelyből Oroszország világméretben is a legjelentősebb előállítók közé tartozik. Oroszország a világ legnagyobb földgáztermelője: 2002-ben – megelőzve az Egyesült Államokat – a világtermelés 22,7%-át adta. A kőolajtermelésben Szaúd-Arábia után a második, s a világtermelés egytizedét biztosítja.²⁷ Szintén az élmezőnyhöz tartozik a kőszénbányászatban és az olajtermék-előállításban. Hosszú évek óta a világ öt legnagyobb fűrészáru-, öntöttvas- és acéltermelője között van. (19. táblázat)

A *veszteséges vállalatok aránya* 2002-ben meghaladta a 43%-ot. Statisztikai adatok szerint a szénbányászati (55,0%), a fa- és papíripari (59,0%), valamint a könnyűipari vállalkozások (52,1%) helyzete a legrosszabb. A legkedvezőbb a kőolaj-finomító szektoré (20,9%).²⁸ (20. táblázat)

²⁵ *Rosszjyszkij Sztatyisztjicseskij Jezsegodnyik 2002.* (2002) Sztatyisztjicseskij szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. p. 356.

²⁶ *Rosszija v cifrah 2003.* (2003) Kratkij sztyatyisztjicseskij szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. pp. 326–327.

²⁷ *Key World Energy Statistics 2003.* (2003) International Energy Agency. p. 13.

²⁸ *Rosszija v cifrah 2003.* (2003) Kratkij sztyatyisztjicseskij szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. p. 300.

2000-ben 9,8, 2001-ben 5,9, 2002-ben pedig 8,4%-os volt már a *termelékenység* növekedése az iparban. Ez azt jelenti, hogy 1998 és 2002 között 38,1%-os javulás következett be, s ezzel az 1991-es szint fölé sikerült kerülni. (21. táblázat) Az iparban foglalkoztatottak létszáma és az ipari termelés volumene 2002-ben egyaránt 61,8%-a volt az 1990. évinek.

A 2000 és 2003 közötti nagyarányú béremelkedés a *termékegységre jutó munkaerőköltségek* növekedését eredményezték. Az egységnyi munkaerőköltség emelkedése a fűtőanyagiparban volt a leglátványosabb.²⁹ (22. táblázat)

2000-ben 11,9, 2001-ben 4,9, 2002-ben 3,7, 2003-ban pedig 7%-kal nőtt az ipari termelés. Az elmúlt esztendőben a legdinamikusabban a gép- (9%), az olajipari (9,3%) és a vaskohászati (8,9%) *output* bővült.³⁰

5) STRUKTURÁLIS ÉS INTÉZMÉNYI REFORMOK, A PÉNZÜGYI SZEKTOR JELLEMZŐI

A világpiacon olajármozgás, illetve a reál effektív árfolyamindex változása és a reál GDP alakulása között mérhető elaszticitással szemben sokkal nehezebben meghatározhatók a tágran értelmezett *strukturális és intézményi reformok* területén elért eredmények. A 2000–2001-es években megkezdődött reformok után a 2002–2003-as periódus lassulást hozott, feltehetően a választások és az egyre erősödő ellenérdekek következtében. Másrészről bizonyos területeken a szükséges jogi háttér megteremtését követően *hosszú*

²⁹ *Russian Federation: Statistical Appendix.* (2003) Country Report, IMF, Washington, D.C. No. 03/145. Május, p. 8.

³⁰ Industry Jumps 7%. (2004) – *The Moscow Times*. Jan. 23. p. 6.

implementáció várható. Ráadásul az elmúlt időszakban nem körvonalazódott egyértelműen, vajon Vlagyimir Putyin elnök gazdasági tanácsadójának, Andrej Illarionov radikális, German Gref gazdaságfejlesztési és kereskedelmi miniszter mérsékelt *liberalizációs politikáját* vagy Alekszej Kudrin pénzügyminiszter lassú reformlépéseit támogatja.³¹ A Kaszjanov-kormány feloszlata is e kérdést feszegeti: Merre halad az új gazdasági kurzus? A stabil politikai bázis felállítása csupán elengedhetetlen eszköz a – radikális – reformok késlekedés nélküli folytatásához, vagy Putyin további hatalmi aspirációiról van szó?

Kétségtelen, hogy a putyini éra leglátványosabb előrelépése az *adóreformok* területén realizálódott.

A 2004-es esztendő hatályos adóváltozásai a *lakosság* többsége számára a terhek további csökkenését jelentik. A 2001-ben bevezetett, egykulcsos, úgynevezett lapos, 13%-os személyi jövedelemadó nem változik. Viszont a lakásépítéssel és -vásárlással kapcsolatos adólevonások maximális mértéke a korábbi 600 ezer rubelről egymillióra emelkedett. Az intézkedés célja az ingatlanpiaci, az építő- és az építőanyag-ipari kereslet élénkítése. A szociális jellegű adóvisszaigénylések felső határa 25 ezer rubelről 38 ezerre nőtt. 2004. január 1-től az eladásokat terhelő 5%-os (forgalmi) adó megszűnik. A korábban a regionális büdzséket gyarapító adónem 2003-ban 56 milliárd rubel (1,96 milliárd dollár) bevételt jelentett. Ebből nagyjából húszmilliárd rubelt Moszkvában, hatmilliárdot Moszkva megyében s ötmilliárdot Szentpéterváron gyűjtöttek be. Így csupán e három szubjektumban jelenthet egyensúlyi problémát a változtatás. A földgáz 15%-os jövedéki adóját ugyancsak eltörölték.³²

A *vállalati szféra* számára a legjelentősebb változás, hogy 2004. január 1-től 18%-os általános forgalmi adó van érvényben a megelőző év 20%-os kulcsa helyett. Az Oroszországi Föderáció Pénzügyminisztériuma szerint a forgalmi adó 2%-os csökkentése révén legalább 100 milliárd rubellel gazdálkodhatnak a vállalatok. E felszabaduló forrásokat a termelőkapacitások megújítására fordíthatják. 2005-re további 2%-os csökkentést terveznek, bár ebben az esetben több mint valószínű, hogy megszűnik a 10%-os kedvezményes adókulcs. (Ezt például a gyógyszerek esetében alkalmazzák jelenleg.) A költségvetés bevételi oldalát nagymértékben meghatározó kőolaj- és földgáztermelő társaságok terhei viszont nőnek. Az ásványkincs-kitermelést sújtó adó a földgáz esetében a korábbi ezer köbméterenkénti 32 helyett 107 rubelre, a kőolaj tekintetében pedig a tonnánkénti 340-ről 347 rubelre emelkedik. Az előzetes számítások szerint ez 30 milliárd rubel pótlólagos bevételt jelenthet a büdzsé számára. Növekszik a társasági vagyoniadó, az eddig hatályos maximálisan 2%-os adókulcsot 2004-től a régióknak lehetőségük van 2,2%-ra emelni. Ekképpen a vállalatoknak körülbelül 160 milliárd rubelt kell ilyen címen befizetniük 2004-ben. A 2002-ben 35-ről 24%-ra csökkentett társasági nyereségadó szintje nem változik. Az egységes szociális adó csökkentéséről szóló tárgyalások a társadalombiztosítási reformmal összhangban 2004-ben tovább folytatódnak. A kormány kész 30%-ra mérsékelni a jelenleg 35,6%-os elvonást, noha az oroszországi vállalatok többsége 18-20%-os kulcsot tart elfogadhatónak. E neuralgikus kérdés kezelése híján kevésbé tekinthető sikeresnek a reformfolyamat.³³

A *bankrendszer* kétségkívül sokkal jobb állapotban van, mint 1998-ban, ám jelentős lépéseket kell tenni, hogy a hatékony pénzügyi közvetítés a diverzifikált gazdasági fejlődés komponense lehessen.

³¹ Bim, A. – Iskyan, K. (2003) The End of the Putin Reform Era. – *The Moscow Times*. Okt. 21. <http://www.moscowtimes.ru/stories/2003/10/21/006.html>

³² Sales Tax Revenues. (2004) – *The Moscow Times*. Jan. 26. p. 6.

³³ Vihuholeva, E. (2003) Rosszijan ovsidajut novije nalogi. – *Izvesztyija (Moszkovszkij Vipuszk)*. No. 239 (26556). Dec. 30. p. 5.

Milyen fejlődésen ment át az oroszországi bankszektor, és mely problémák a legmeghatározóbbak?

Alapvető akadály, hogy Oroszországban még mindig túl magas a *hitelintézetek száma*. Igaz, ez a szám az 1995. január 1-i 2456-ról 2004. február elejére 1330-ra csökkent, ám 1999 vége óta (1349) csak minimális a változás.³⁴ (23. táblázat)

Az oroszországi hitelintézetek többsége kicsi és alultőkésített, bár az olcsó források következtében javult a *kapitalizáció*, ez jelenleg a GDP 6%-ának felel meg. A központi bank adatai szerint 1999. január 1-én 70 hitelintézet együttesen 41 milliárd rubeles (2 Mrd USD) negatív saját tőkével bírt, szemben a bankrendszer 3,7 milliárd dolláros kapitalizációjával. A bankrendszer konszolidációját, illetve restrukturálását elősegítő 1999 márciusában létrehozott ügynökség, az ARKO,³⁵ és a februárban, illetve júliusban hatályba lépő banktörvények következtében a negatív saját tőke problematikája eltűnt, de a hitelintézetek száma mindössze 150-el csökkent a tervezett 400 helyett. Ráadásul az ARKO-ba allokált összegek sok esetben nem a megfogalmazott célok érdekében kerültek felhasználásra.³⁶

Általános jellemző a fejletlen *fiókhálózat*. 2004. február 1-én az 1330 hitelintézet összesen 3218 fiókból álló hálózatot működtetett – egy hitelintézetre átlagosan 2,42 fiók jutott. Amíg a hitelintézetek többsége – fiókhálózat nélkül – egyetlen kirendeltségből áll, addig a Szberbank

egymaga a fiókok 32,4%-ával rendelkezik (1044).³⁷

A hitelintézetek csaknem fele Moszkvában és a moszkvai régióban működik. (24. táblázat) De nemcsak térben jelentős a *koncentráció*, hanem az eszközállomány tekintetében is. Az Oroszországi Föderáció Központi Bankjának 2004. január 1-i felmérése szerint az öt legnagyobb eszközállománnyal rendelkező hitelintézet – amely összesen 1155 fiókkal bír – a bankszektor összes eszközének 42,86%-át adja.³⁸ (25. táblázat) Jelentős az állami tulajdonú bankok dominanciája, különösen a Szberbank és a Vnyestorgbank szerepe. A Szberbank kulcsszerepét mutatja, hogy a bankszektor aktíváinak 27, a saját tőke 19, míg a lakossági bankbetétek 67%-ával rendelkezik (2003. október 1.); a hitelintézet kedvezően profitál az implicit állami garanciából.³⁹ A Szberbank a vállalati szektornak nyújtott nagy volumenű hitelek elsődleges forrása. A bankok között fennálló bizalmatlanság gátja a kisebb pénzintézetek szindikált hitelezéseinek.

A *külföldi bankok* oroszországi szerepvállalása még mindig nagyon csekély. A 2004. február 1-i statisztikák szerint mindössze 32 százszázalékosan külföldi tulajdonú bank tevékenykedik a föderáció területén – jöllehet 1999 végén e szám mindössze 20 volt.⁴⁰ 2001 végétől a külföldi bankok is nyithatnak fiókot Oroszországban. 2002 februárjától a külföldiek oroszországi bankalapításához szükséges minimális sajáttőke tízmillió euróról ötmillióra, a hazai bankok esetében alkalmazott követelményeknek megfelelő szintre csökkent.⁴¹

³⁴ *Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatyisztyiki*. (2004) Centralnij Bank Rosszjiszkvoj Fegyercii, Moszkva. No. 2 (129). p. 74.

³⁵ Agentsztvo po Resztrukturizacii Kreditnih Organyizacij.

³⁶ Astrov, V. (2003) *Regional Issues, Banking Reform and Related Credit Risk in Russia*. Research Reports, WIIW, Vienna. No. 300. Szept. pp. 30–31.

³⁷ *Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatyisztyiki*. (2004) Centralnij Bank Rosszjiszkvoj Fegyercii, Moszkva. No. 2 (129). pp. 74–75.

³⁸ Uo. p. 80.

³⁹ Rosszjiszkije Banki: Rejtying bankov. (2003) – *Ekszpert*. No. 46 (401). Dec. 8.

⁴⁰ *Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatyisztyiki*. (2004) Centralnij Bank Rosszjiszkvoj Fegyercii, Moszkva. No. 2 (129). 7p. 5.

⁴¹ Jersov, E. B. (red.) (2002) *Obzor Ekonomiki Rosszii: Osznovnije Tyengyencii Razvityija*. Rabocsij

A *pénzügyi-ipari csoportok*, az oligarchikus struktúra szerepe továbbra is komoly. Nagy számban működnek a hatalmas pénzügyi-ipari csoportok tulajdonában olyan bankok, amelyek szinte kizárólag az oligarchák ügyleteivel foglalkoznak (*treasury-funkció*).

Jelentéktelen a bankhitelek aránya az állótóke-beruházásokban: 2002-ben mindössze 3,9%-os volt. A reálgazdaságba kerülő hitelállomány csupán a GDP 15%-ával egyenlő.

A *lakossági betétek* átlag 70%-a rubelalapú, míg a *hitelek* tekintetében jelentős restrukturálódás következett be: az 1998 végén még 52,8%-os hányad 82,2-re változott a 2003. december 31-i zárásig. A hazai nem pénzügyi vállalatok esetében a külföldi valutában denominált hitelek az utóbbi négy évben 32-34%-os részesedéssel szerepeltek, 1998 végén ez még majdnem 67%-ot reprezentált.⁴² (26. és 27. táblázat)

A *jövedelmezőségi mutatók* a bank-szektor nyereségességében végbement pozitív változásokat tükrözik. A saját tőke-arányos nyereség (ROE) 2000-ben 8,0, 2001-ben 19,4 majd 2002-ben 18%-os jövedelmezőségről tanúskodott. A hányados meredek emelkedése mindenképp a 2002. január 1-től hatályos társasági nyereségadó-változásnak köszönhető. E szerint egységes, 24%-os adózási kötelezettség terhel minden vállalatot. Korábban a hitelintézeteket 43, míg a nem pénzügyi társaságokat 35%-os adóteher sújtotta.⁴³

Centr Ekonomicseszkij Reform pri Pravityelsztve Rosszijszkij Fegyercii, Rosszijszko-Jevropejszkij Centr Ekonomicseszkij Polityiki, Moszkva. No. 2 (34). p. 258.

⁴² *Bjulleteny Bankovszkoj Sztatyisztiki. Regionalnoje Prilozsenyje.* (2004) Centralnij Bank Rosszijszkij Fegyercii, Moszkva. No. 1 (13). p. 92.

⁴³ Astrov, V. (2003) *Regional Issues, Banking Reform and Related Credit Risk in Russia.* Research Reports, WIIW, Vienna. No. 300. Szept. pp. 33–34.

A *rossz hitelek* aránya az összes hitel százalékában az 1998-as 30,9%-ról 2002-re 11,4-re csökkent.⁴⁴ (28. táblázat)

A háztartások megtakarításai a GDP mindössze 10%-át reprezentálják, ellenben a megtakarítások egyre nagyobb hányadát tartják banki betétben. Az 1998. első félév végi adatokhoz képest 2003 első negyedévének végére a betétek reálértékben 31,9%-kal nőttek. A „*matrac alatt tartott pénz*” 2004 elején 37,6 milliárd dollárnak megfelelő (az eurót is magában foglaló) összegre becsülik Oroszországban, bár egyes amerikai szakértők 40-80 milliárd dollárra értékelik.⁴⁵ Tovább növeli a bizalmat, hogy 2003 decemberében az elnök aláírta a természetes személyek banki *betétbiztosításáról* szóló törvényt.⁴⁶

A *transzparencia hiánya* gátolja a további fejlődést. Jóllehet a korábbi elképzelések szerint már 2004 elején kellett volna történnie az átállásnak az oroszországi *számviteli standardról* az IFRS-re (*International Financial Reporting Standard*), ezt 2006–2007-re halasztották.⁴⁷ 2002 márciusában a központi bankban jelentős *személycserék* történtek, de ennek ellenére a bankrendszer további reformja blokkolva van.

A *természetes monopóliumok* terén hosszú késés után indult meg a reformfolyamat, lassú implementáció várható.

2001 júliusában Mihail Kaszjanov miniszterelnök jóváhagyta a *villamosenergia-ipar* reformját, a JeESz⁴⁸ villamosipari

⁴⁴ *Transition report. Integration and regional cooperation.* (2003) EBRD, London. p. 186.

⁴⁵ Orlova, N. – Tyihonov, A. (2004) Rosszija procsajetszja sz dollarom. – *Izvesztija (Moszkovszkij Vpuszk).* No. 4 (26561). Jan. 14. p. 5.

⁴⁶ *Russian Economy: Trends and Perspectives.* (2004) Monthly Bulletin, Institute for the Economy in Transition, Moszkva. Jan. p. 9.

⁴⁷ *Transition report. Integration and regional cooperation.* (2003) EBRD, London. p. 185.

⁴⁸ RAO „JeESz Rosszii” (*Jegyinjaja Energeticseszkaja Szisztjema Rosszii*) – Oroszország Egyesített Energiarendszere (RAO (*rosszijszkoje otritoje akcionyerneje obscseszivo*))

holding restrukturálását, illetve monopóliumának lebontását célzó 8-10 éves, hosszú távú programot, ám érdemi előrelépések csak 2003-ban indultak meg. A 2003 márciusában elfogadott és áprilisban életbe lépett törvénycsomag biztosítja az energiaszektor reformjának jogi bázisát. Ezt követően júniusban a 2003–2005-ös periódusra vonatkozó részletes tervet hagyott jóvá a kormányzat. Ily módon leválasztják az áramtermelést és értékesítést (a kompetitív szegmenseket), míg a távvezeték-hálózat és a diszpécserközpont állami kontroll alatt marad. Arra törekszenek, hogy 2006-ig a nagykereskedelem, 2008-ra pedig a kiskereskedelem is teljesen liberalizálttá váljon. A reformfolyamat egyik célja a tőkebevonás az oroszországi villamos iparba.⁴⁹

2001 májusában Mihail Kaszjanov jóváhagyta a *vasúti* rendszer átszervezésére vonatkozó tervet, ám a program végrehajtása lassan halad. E szerint első lépésben leválasztották a vasúti minisztériumról az üzemeltetés funkcióját (a szabályzó funkció megmarad), amely átkerült az újonnan alapított, teljesen állami tulajdonú OAO RZsD-be⁵⁰ (2003. október)⁵¹; valamint új díjszabási rendszert hoztak létre. A folyamat nehezebbik része csak ezután következik. A második szakaszban, 2005-ig további funkcionális leányvállalatokat hoznak létre, végül a 2006-tól 2010-ig tartó ciklus a privatizálás időszaka lesz.⁵² 2004. február közepén a Világbank 500 millió és egymilliárd dollár közötti hitel nyújtását ígérte az RZsD számára, ha a társaság egy öttől tíz évig terjedő intervallumra szóló

reorganizációs tervet és ahhoz kapcsolódó befektetési és modernizációs programot nyújt be – természetesen kormányzati garanciával.⁵³

Megtorpant a *Gazprom*⁵⁴ termelési, eladási és szállítói tevékenységeinek szétválasztását célzó, a konszern pénzügyi folyamatainak átláthatóvá tétele, illetve a termelékenység növelése érdekében tervezett reform. Megoldásra vár a Gazprom-részvények piacának mesterséges kettéosztottsága, hogy a devizakülföldiek a rezidensekkel azonos kondíciók mellett vásárolhassák eme részvényeket. Jelenleg a külföldi befektetők csak a londoni tőzsdén, letéti jegyek formájában forgalomban lévő 4,42%-nyi Gazprom-részvényhez juthatnak. E prohibíció következtében a társaság kapitalizációja – bizonyított készleteihez képest – irreálisan alacsony.⁵⁵

2001. október 30-án életbe lépett az új *földtörvény*, amely biztosítja a *városi és ipari földterületek* adásvételét a belföldi és a külföldi állampolgárok számára. 2002 júliusában elfogadták a *termőföldek* adásvételéről szóló törvényt, s ennek nyomán 1917 óta először vált ismét legálissá a mezőgazdasági földterületek forgalma. A jogszabály kizárja a külföldi természetes, külföldi jogi és hontalan személyek termőföldhöz jutását, illetve azon oroszországi jogi személyeket is, amelyekben külföldi természetes, külföldi jogi és/vagy hontalan személyek 50% feletti tulajdonrészrel rendelkeznek. Számukra a földhasználat bérleti szerződés keretében engedélyezett, de ez is maximum 49 évre. A jogszabályba számos féket építettek, amely korlátozza a tulajdon likviditását. Az egyes szubjektumok önállóan dönthetnek arról, hogy a hatályba lépést követő tíz éven belül mikor indítják el, és milyen sebességgel hajtják végre a privatizációt, valamint milyen lesz a kialakuló birtokkoncentráció. Ezentúl a

– oroszországi nyílt alapítású orosz részvénytársaság).

⁴⁹ Uo. p. 31. és p. 185.

⁵⁰ OAO „RZsD” (*Rosszijszkije Zseleznie Dorogi*) – Orosz Vasutak (OAO, *otkritoje akcionerное obcsesztvo* – nyílt alapítású részvénytársaság).

⁵¹ *Novosztvi reformirovanyija*. (2003) Minisztversztvo putyej szoobszenyija Rosszijszkoj Fegyercii. Okt. 8. http://www.mps.ru/agency/news_text.html?he_id=530&news_id=15368

⁵² *Transition report. Integration and regional cooperation*. (2003) EBRD, London. p. 187.

⁵³ \$1Bln RZD Loan? (2004) – *The Moscow Times*. Febr. 13. p. 6.

⁵⁴ OAO „Gazprom”.

⁵⁵ Gazprom-eredmények. Gyenge muzsika. (2003) – *HVG*. XXV. évf. 27. sz. Júl. 5. pp. 27–29.

regionális és helyi hatóságokat elővételi joggal ruházzák fel, illetve a nem megfelelő művelés esetén visszaperelhető a tulajdon. Mindezeket – és a hiányos institutionális hátteret – figyelembe véve lassú változás várható.⁵⁶

A 2001 júniusában elfogadott új *privatizációs törvény* szerint ezentúl nem szükséges az Állami Duma jóváhagyása az éves privatizációs programhoz. A privatizálásra szánt vállalatok listáját egyszerűen az éves költségvetési törvény mellékleteként terjesztik elő. (Azonban a Duma fenntartja azon jogát, hogy a természetes monopóliumok magánosításáról döntsön.)⁵⁷ 2002 decemberében a kormány eldöntötte, hogy eladja a Lukoilban lévő 5,9%-os részesedését. A privatizációt már 2002. augusztusra meghirdették, de a kedvezőtlen ajánlatok miatt elhalasztották. 2003. november végén a vagyoniügyi minisztérium bejelentette, hogy a megfelelő időpontban szándékában áll eladni a Lukoilban meglévő további 7,6%-os részesedését is. Ugyancsak 2002 decemberében értékesítették a Szlavnyeftyben meglévő 75%-os állami részesedést a Szibnyefty-TNK konzorciumnak. 2003 júliusában a kormány elfogadta a 2004–2006-os periódusra vonatkozó privatizációs tervet. E szerint előreláthatólag 2004 végéig értékesítik a 25%-nál kisebb, 2005 végéig a 25 és 50% közötti állami érdekeltségeket, majd 2006-ban megválnak a többségi tulajdonú vállalatoktól is. Így 2008-ra a privatizáció teljesen befejeződne. Jelenleg a magán-szektor részesedése a GDP-ből 70%-os. 2002-ben a (kumulált) privatizációs bevételek elérték a GDP 4,5%-át.⁵⁸

Bár 2003. december végén az oroszországi számvevőszék illetékese bejelentette, 2004 folyamán szándékukban áll felülvizsgálni, vajon törvényes keretek között zajlott-e bizonyos nagyvállalatok

privatizációja az elmúlt tíz évben, nem kell tartani radikális *revíziótól*. Ezzel szemben az adóellenőrzés területére kiterjedő vizsgálatok sora várható. A szóban forgó oligarchák a Jukosz-ügy kapcsán már 2003 novemberében megértették, hogy határvonalat kell húzni az üzleti világ és a hatalom között. Minden valószínűség szerint a Jukosz-jelenség lokális ügy marad, ám az üzleti szféra és az állam újfajta együttműködésére van szükség.

Minimális az előrelépés a *közigazgatási reform* területén. A középtávú társadalmi és gazdaságfejlesztési program (2003–2005) egyik legfőbb törekvése a hatékony államigazgatási struktúra kialakítása, illetve a közigazgatási reform megvalósítása, azaz a végrehajtó hatalom szerkezetének optimalizálása, a szakmai színvonal növelése, a teljes transzparencia megteremtése a jogszabályok kidolgozása során és a közbeszerzések kizárólag pályázati úton való megvalósítása.⁵⁹ A bürokratikus-oligarchikus kapitalizmus (a korrupció, az erőteljes lobby, a gazdasági bűnözés) blokkolja a gyökeres strukturális változásokat, a pénztőke sikeres allokációját. Eme tényezők jelentik a kis- és középvállalati szektor fejlődésének egyik alapvető korlátját: nemcsak a megfelelő állami támogatási módok hiányoznak (különösképpen a tercier szektorban), hanem azok „biztonságos” elosztási-felhasználási csatornái is.

Egy 2002 májusában készült moszkvai tanulmány szerint Oroszországban évente mintegy 40 milliárd eurónak megfelelő *kenőpénzt* fizetnek ki.⁶⁰ A Transparency International felmérése szerint tovább erősödött az oroszországi *korrupció* szintje. A világ 133 országára

⁵⁶ Vida, L. (2002) Orosz törvény a termőföldek adásvételéről. Talajművelés. – *HVG*. XXIV. évf. 30. sz. Júl. 27. pp. 21–22.

⁵⁷ *Transition report. Energy in transition*. (2001) EBRD, London. p. 184.

⁵⁸ *Transition report. Integration and regional cooperation*. (2003) EBRD, London. p. 187.

⁵⁹ *Programma szocialno-ekonomicseszkovo razvityija Rosszijszkoj Fegyercii na szrednyeszrocsnuju perszpektyivu (2003-2005 godi)*. (2003) Minisztersztvo ekonomicseszkovo razvityija i torgovli Rosszijszkoj Fegyercii. Aug. <http://www.economy.gov.ru/merit/267.htm>

⁶⁰ A kenőpénz a siker nyitja Oroszországban. (2002) *Index*. Máj. 21. <http://index.hu/politika/kulhirek/?main:2002.05.21&92396>

kiterjedő vizsgálatban 2003-ban Oroszország Mozambikkal azonos pontszámmal (2,7) a 86-87. helyen végzett.⁶¹ A 2001-es felmérés, amelyben csupán 91 ország vett részt, 2,3-es átlagot definiált; ekkor a 79. helyet sikerült teljesíteni. (A tudományos kutatók, az üzleti szféra képviselői, valamint a kockázatelemzők felméréseire és értékeléseire alapozott index 1 és 10 közötti értéket vehet fel a totálisan korrumpált és a teljesen tiszta közélet jelzésére.)⁶²

6) OROSZORSZÁG KÜLKERESKEDELME

Az IMF kalkulációi szerint a Szovjetunió felbomlása óta Oroszország a *világ áruexportjából* 2% alatti részesedéssel bír. Ezzel a világ 17. legjelentősebb exportőre. Az *áruimport* tekintetében egyetlen évben sem sikerült az 1%-os küszöb fölé kerülni.⁶³ 2002-ben Oroszország behozatala alig tíz százalékkal haladta meg a lengyel értéket: az orosz piac valójában csak potenciálisan hatalmas.⁶⁴ Nem elhanyagolandó tény a *külkereskedelmi mérleg* állandó aktívuma, bár a FÁK-relációban az 1995–1996-os években hiány keletkezett. (29. táblázat)

A teljes orosz áruforgalom GDP-hez viszonyított hányada az elmúlt években

⁶¹ *Transparency International Corruption Perceptions Index 2003.* (2003) Transparency International, London. Okt. 7. pp. 4–5. http://www.transparency.org/pressreleases_archive/2003/dnld/cpi2003.pressrelease.en.pdf

⁶² Tiisanen, T. – Vinni, S. – Jumpponen, J. (2002) *The Investment Climate in Russia – Part II – Case Studies.* Studies in Industrial Engineering and Management, Lappeenranta University of Technology, Finland. No. 19. pp. 27–28.

⁶³ *Direction of Trade Statistics Yearbook 1997, 2002, 2003.* (1997, 2002, 2003) International Monetary Fund, Washington. alapján saját számítások.

⁶⁴ *World Trade Report 2003.* (2003) World Trade Organization, Geneva. p. 68.

Németországhoz hasonló adatokat eredményezett, messze túlszárnyalva Japán és az Egyesült Államok *külgazdasági nyitottságát*. Az utolsó összehasonlításhoz alapul vehető évben, 2001-ben Oroszország 50,64, Németország 57,62, az Egyesült Államok 18,99, Kína pedig 44,32%-os mutatóval rendelkezett.⁶⁵ (30. táblázat)

Az oroszországi ipari termelés *szerkezeti deformációja az áruexportban* is visszatükröződik. (31. táblázat) 2003-ban a nyersolaj, az olajtermékek és a földgáz együttesen az összes áruexport felét adták (a GDP 17%-a). Oroszország a világ legjelentősebb földgázexportőre: 2002-ben 190 milliárd köbméteres kivitelével – amely a világexport 27,32%-a – egymaga nagyobb súlyt képviselt, mint az utána következő Kanada és Algéria együttvéve. A kőolaj és az olajtermékek esetében 2001-ben egyaránt a második helyet foglalta el a legnagyobb exportáló országok mezőnyében: a 162 millió tonna nyersolaj és az 56 millió tonna kőolajtermék rendre a világexport 8,26 és 7,19%-a.⁶⁶ 2003-ban a FÁK-országokon kívüli orosz kőolajkivitel 12,4%-kal nőtt és 2004 januárjában az oroszországi kitermelés újabb rekordot döntött, elérte a napi 8,94 millió hordót. 2002-ben Oroszország exportálta a hatodik legtöbb elektromos áramot és az ötödik legtöbb feketekőszenet – ez utóbbi tekintetében megelőzve az Egyesült Államokat és Kolumbiát is.

A modernizációt hordozó, nagy hozzáadott értékkel bíró, technológiaintenzív ipari termékek exportrészesedése jóval elmarad a fejlett ipari országok átlagától. 2000-ben a *high-tech termékek* az orosz feldolgozóipari export mindössze 8,3%-át képviselték. Ugyanez Németországban 17,6, Japánban 28,1 míg az Amerikai

⁶⁵ *World Development Indicators database 2003.* (2003) World Bank. <http://devdata.worldbank.org/data-query/>

⁶⁶ *Key World Energy Statistics 2003.* (2003) International Energy Agency. p. 13.

Egyesült Államokban 33,2%-os részaránnyal bírt.⁶⁷ (32. táblázat)

2003-ban 5,4 milliárd dolláros rekordértékben exportált Oroszország hadiipari termékeket, ennek 94%-át (5,1 Mrd USD) a Roszoboronexport teljesítette. Az állami vállalat 2002-ben 4,2 (a föderáció teljes kivitele 4,8 Mrd USD volt), 2001-ben 3,2 milliárd dolláros bevételre tett szert.⁶⁸

Az orosz *felvevőpiac* kapacitása jelenleg még korlátozott, bár 2003-ban 23,7%-os importbővülés következett be. A javuló életnívó, a magasabb rendelkezésre álló jövedelmek folyamánaképpen a *fogyasztói kereslet* kezd elmozdulni a relatíve olcsóbb termékekről (élelmiszeripari produktumok) a drágább és jobb minőségű áruk (tartós használati cikkek) felé; jelentősen nőtt a luxuscikkek iránti igény is. Ezen a területen a hazai gyártók kevésbé versenyképesek, így további importnövekedés várható. Középtávon a WTO-csatlakozással összefüggő külkereskedelmi liberalizáció és a modernizációs célú technológiatranszfer-igény szintén importbővülést eredményez. (33. táblázat)

2002-ben az Oroszországból származó exportnak hét olyan *célország*a létezett, amely az összkivitelből 5%-nál nagyobb részesedést mondhatott magának, összesen 44%-kal. (34. táblázat) Az ezredfordulóra az Európai Unió több mint 35, míg a 2004 májusában újonnan csatlakozó államokkal bővülő integráció már az orosz kivitel több mint felét fogadja. A FÁK-országokba irányuló kivitel az összes export mindössze 15,8%-a volt 2003-ban. Az *import* a kivitelnél valamelyest nagyobb földrajzi koncentrációt mutat: öt országból érkezik a behozatal több mint 40%-a. Németország a rendszerváltás óta folyamatosan 10% feletti részese-

déssel szerepelt (2002-ben 14,3%).⁶⁹ (35. táblázat)

Továbbra is él az *exportőrök valutabeszolgáltatási kötelezettsége*, ám ez 2003 júliusában 50%-ról 30-ra, majd 25%-ra csökkent. 2004. január 1-től új *vám kódex* van érvényben Oroszországban. Fajsúlyos változások történtek a vámkezelést leegyszerűsítő, az eljárást felgyorsító intézkedések területén; az új szabályozás kiküszöböli a korábban fennálló szubjektív döntési lehetőségeket.⁷⁰

Kudarcként könyvelhető el, hogy Oroszországnak máig sem sikerült felvettelnie a jelenleg 146 tagot számláló *Kereskedelmi Világszervezet*be. Ne felejtjük el, hogy Kirgizisztán, Grúzia, valamint Moldova tagja a WTO-nak, noha ezen FÁK-tagállamok sokkal kisebb gazdasági erővel, gazdasági-politikai befolyással rendelkeznek. Oroszország még 1993-ban nyújtotta be csatlakozási kérelmét a GATT-hoz, majd 1995-ben a WTO-hoz. A kilencvenes évek végén megindult bilaterális tárgyalások rendre elhúzódnak, s az 1998-as krach következtében (is) tovább nyújtott folyamatban Oroszország egyre szívósabb tárgyalopartnernek bizonyul, semmiképpen sem kíván túlságosan liberális feltételek mellett csatlakozni. Oroszország ragaszkodik ahhoz, hogy a WTO tagjaként is teljes mértékben kihasználhassa az olcsó nyersanyag- és energiaforrásokban rejlő természetes versenyelőnyét. Ennek következtében továbbra is megoldatlan kérdés a külső és belső gázárak divergálása, de a Gazprom demonopolizálásának, a csővezetékekhez való egyenlő hozzáférés biztosításának, valamint a kőolaj- és földgáz-exportra kivetett illeték eltörlésének kényszere is sújtja. A kezdeti vámszintek, az agrártermelést ösztönző belső dotációk

⁶⁷ *World Development Indicators database 2003* (2003) World Bank. <http://devdata.worldbank.org/data-query/>

⁶⁸ Pronina, L. (2004) Soaring Arms Sales Pass \$5Bln Mark. – *The Moscow Times*. Jan. 27. p. 5.

⁶⁹ *Russian Federation: Statistical Appendix*. (2003) Country Report, IMF, Washington, D.C. No. 03/145. Máj. p. 36. és p. 38.

⁷⁰ *Tájékoztató Oroszország gazdasági helyzetének és külkereskedelmi kapcsolatainak alakulásáról*. (2003) Az Oroszországi Föderáció Magyarországi Kereskedelmi Képviselete, Budapest. 5. sz. pp. 16–18.

mértéke, az exportszubszenciók összege, illetve az egyes termékcsoportokban támogatással exportálható mennyiségek meghatározásánál Oroszország unikális elbánást vár. Ez vonatkozik a távközlési, a bank- és a biztosítási szektorra, valamint az értékpapírpiacra is: hosszú adaptációs időszakot és részleges liberalizációt tart elképzelhetőnek. A multilaterális megállapodás-rendszerhez való csatlakozás egyik kiemelkedő eredménye lenne az Oroszországot érő diszkriminatív, illetve prohibítív intézkedések, a dömpingeljárások körül kialakult polémiák szervezeten belüli feloldása, de a tagság a reformok melletti elkötelezettség fokmérője is.

7) OROSZORSZÁG A TŐKEÁRAMLÁSOK RENDSZERÉBEN

7.1. Külföldi működőtőke-befektetések Oroszországban

Oroszország a világ működőtőke (*foreign direct investment*, FDI)-áramlásában potenciális lehetőségei ellenére az elmúlt 11 évben marginális helyet foglalt el. A föderáció 2000 és 2002 között csökkenő tendenciát követve 3000 millió dollár alatti direkt befektetést fogadott (2714; 2469; 2421), így 2002-ben Csehország (9319), Lengyelország (4119) és Szlovákia (4012) is megelőzte. (36., 37. és 38. táblázat) A beérkezett FDI-nak a bruttó állótőke-beruházásokhoz viszonyított aránya 12,2% volt 2002-ben. (39. táblázat) A Goszkomsztat – amely évről évre magasabb adatokat publikál, mint az UNCTAD – szerint 2003-ban 6,8 milliárd dolláros

rekordmennyiségű közvetlen befektetés realizálódott, ez 69%-os növekedést jelent a megelőző évhez képest.⁷¹ (40. táblázat)

Csökken az FDI részesedése az összes külföldi befektetésből. A 29,7 milliárd dolláros összes befektetésből az egyéb befektetések 22,2 milliárd dollárral részesedtek, a portfólió-befektetések 401 millió dollárra estek (2003-ban).⁷²

A befektetések 57%-a a 2003-as év második felében valósult meg. Ez azt jelenti, hogy elmaradtak a Jukosz-ügy vélt negatív következményei.

A transzformáció egyik fő fogyatékoságát az alacsony tőkebefektetések okozták. Ám köztudott, hogy a kilencvenes években a tőkeáramlás becsült szintje egyetlen évben sem esett tízmilliárd dollár alá. Ez viszont azt jelenti, hogy nem a tőke, hanem a befektetési hajlandóság hiányzott. 2003-ban az Oroszországi Föderáció Központi Bankja szerint a nettó privat tőkeáramlás mértéke 2,9 milliárd dollárra csökkent a 2002. évi 8,1 milliárd dolláros szintről.

Az eddigi *legjelentősebb működőtőke-befektetők* az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Hollandia és Németország. Ciprus esetében visszaáramló orosz eredetű tőke gyanítható. (41. és 42. táblázat) A beérkezett FDI-állomány 16,2%-át a kitermelőipar, 15,1%-át az élelmiszeripar, 12,3%-át a kereskedelem és a vendéglátás, 25%-át pedig a közlekedés és a távközlés fogadta. 2002-ben a legtöbb közvetlen befektetést a kereskedelem vonzotta, a legnagyobb bővülés viszont ismét a fűtőanyagiparban volt tapasztalható. (43. és 44. táblázat) Jelenleg a kitermelőipar, az elektronika, az autóipar és a K+F számít a *legperspektívikusabb ágazatnak*.⁷³ Ez utóbbi szektorba

⁷¹ *World Investment Report 2003. FDI Policies for Development: National and International Perspectives.* (2003) UNCTAD, New York and Geneva. p. 252., p. 260. és p. 287.

⁷² Foreign Investments Jumped 50% in 2003. (2004) – *The Moscow Times*. Febr. 20. p. 5.

⁷³ *World Investment Directory. Central and Eastern Europe.* (2003) UNCTAD, New York and Geneva. Vol. VIII., p. 319. és p. 321.

irányuló beruházások jelentős vákuumot töltenének ki, ugyanis 2002-ben a bruttó hazai termék mindössze 1,0%-át költötték *K+F*-re Oroszországban. Ugyanez az érték Németországban 2,5, az Egyesült Államokban 2,7, míg Japánban 3,0% volt. A kilencvenes években a *tudományos kutatók száma* a felére esett vissza. A Szovjetunió felbomlása óta húszezer kutató kapott tartós munkavállalási engedélyt külföldön. A XXI. század első éveiben lassulás mutatkozott az „agyelszívás”, illetve „agykőrforgás” folyamatában. Évi ezerre csökkent e szám.

7.2. A transznacionális tőke vonzásának erősítése

Erőforrás-keresés (resource-seeking). A legjelentősebb kihasználatlan potenciál a természeti erőforrások területén található. A Nemzetközi Energiaügynökség (IEA) 2001-es tanulmánya szerint 2001 és 2020 között Oroszország energiaszektorának hozzávetőlegesen 726 milliárd euró nagyságú tőkeinjekcióra van szüksége. Ebből 2000-re 14, a 2001 és 2005 közötti időszakra 22, a 2006–2010-es periódusra 30, 2011–2015-re 42, a 2016–2020-as ciklusra pedig 52 milliárd eurónak megfelelő átlagos éves investícióigényt kalkulált. A kumulált érték 28%-át az olaj-, 27%-át a gáz-, 25%-át a villamosenergia-szektor igényli.⁷⁴ Ehhez elengedhetetlen a nem rezidensek oroszországi jelenléte. Viszont külföldi befektetőkre csak abban az esetben számíthatnak, ha biztosítják számukra a tulajdonhoz való hozzáférést ebben a stratégiai ágazatban is. Jelenleg ugyanis a külföldiek csak termékmegosztási egyezmények

kötésével vehetnek részt a kitermelésben, s az ilyen módon való részvétel is limitált.

Piacszerzés (market-seeking). Annak ellenére, hogy több jelentős piachővítő célzatú befektetés már megvalósult Oroszországban – az élelmiszeriparban (Cadbury, Mars, Stollwerck), a távközlési szektorban (Deutsche Telekom részesedése az MTS mobilszolgáltatóban) –, a további expanzió sorsa főként a vásárlóerő növekedésétől (a rendelkezésre álló jövedelmek gyarapodásától), az általános üzleti környezet javulásától, valamint a szellemi tulajdon fokozottabb védelme érdekében szükséges intézkedések megtételétől függ.

Hatékonyágkeresés (efficiency-seeking). Oroszország magasan képzett munkaerejével, relative alacsony munkaerőköltségeivel a technológiaintenzív, hatékonyságnövelő befektetések ideális tere. Efféle befektetésekre eddig leginkább az autóiparban találunk példát: ilyen a BMW-gyár Kalinyingrádban (1999), a Volvo Truck összeszerelő üzeme Moszkva megyében (2001), a General Motors és az AvtoVAZ terepjáró gépkocsigyártó vegyes vállalata (2001), a Ford autógyára Leningrád megyében (2002) vagy a Renault Moszkvában.⁷⁵

A közvetlen befektetések távolmaradásának legfőbb okai továbbra is a *korruptió*, az *adminisztratív akadályok*, az *elmaradott infrastruktúra*, annak fejlesztési költségigénye, a *külföldi tőke ellen ható erőteljes lobby* jelenléte, a *beruházásösztönző eszközök* (adókedvezmények), a *promóció* hiánya, bár ez utóbbi esetben 2004 februárjában előrelépés történt, több mint ezeroldalas kereskedelmi és befektetési tájékoztató jelent meg Oroszországban, amely részletesen elemzi a föderáció 89 szubjektumának lehetőségeit.⁷⁶ Jelenleg ugyanis magas a *térbeli*

⁷⁴ Kulcsár, A. (2003) Russian Oil and Gas Exports to the EU. *The Future of Europe. Relations between the Enlarging European Union and Russia and Ukraine.* – Fóti, G. – Ludvig, Zs. (eds.), Budapest, Institute for World Economics of the Hungarian Academy of Sciences. pp. 139–150.

⁷⁵ *World Investment Report 2003. FDI Policies for Development: National and International Perspectives.* (2003) UNCTAD, New York and Geneva. pp. 61–67.

⁷⁶ Investors Get a New Guide to the Regions. (2004) – *The Moscow Times.* Febr. 20. p. 4.

koncentráció: csak néhány régió nyújt vonzó befektetési lehetőséget. Előremutató jel, hogy a Kaszjanov menesztését követő első kormányülésen javaslat született *speciális gazdasági övezetek* kialakítására.⁷⁷ A transznacionális tőke nem csupán az égetően fontos beruházások megvalósítója, hanem a *hatékony vállalatvezetés* (menedzsment attitűdök), a *modern technika*, illetve *technológia* közvetítője is.

7.3. Az Oroszországból származó működőtőke-befektetések

Az Oroszországból származó tőkebefektetések 1998-ban (3184 millió USD) kaptak lendületet. A megelőző években jelentéktelen mennyiségű közvetlen beruházás realizálódott. Bár abszolút értelemben 2002 jelentette a rekordévet (3284), világviszonylatban 1997-ben sikerült a legnagyobb részesedést felmutatni (0,67%). Mindazonáltal Oroszország a közép- és kelet-európai térség országai közül a legnagyobb tőkebefektető, 2002-ben 78,1%-os részaránnyal; s befektetési hajlandósága határozott növekedést mutat.⁷⁸ (45., 46. és 47. táblázat)

A legaktívabban a legnagyobb orosz exportáló társaságok vesznek részt a külföldi működőtőke-befektetésekben, s ahogyan a természeti erőforrások túlsúlyban vannak az Oroszországból származó kivitelben, úgy az orosz társaságok külföldi befektetései során is domináns szereppel bírnak. Ha a hajózási társaságokat nem számítjuk, akkor a következő vállalatok nagy valószínűséggel a 25 legnagyobb orosz befektető között szerepel-

nek: Lukoil (olaj), Jukosz (olaj), Rosznyefty (olaj), TNK-BP (olaj), Gazprom (földgáz), Itera (földgáz), RuszAl (alumínium), Norilszkij Nyikel (színesfémek), Alosza (gyémánt). A pénzügyi szolgáltatások oldaláról nézve a legaktívabb bankok közé sorolható a Vnyestorgbank, az Alfa-Bank, a Promszvjazbank, a Gazprombank, a Jevrotraszt, a Lanta Bank és a Kregyitnij Agroprombank.⁷⁹

A beruházások viszonylati megoszlásáról – az egymásnak ellentmondó statisztikák tükrében – nehéz pontos képet adni. Az UNCTAD adatai alapján az orosz FDI harmada az Európai Unió tagországaiba, negyede a volt szocialista államokba, további negyedrésze pedig az Amerikai Egyesült Államokba irányul. A három legjelentősebb fogadó ország (a volt Szovjetunió kívüli térségben) az Egyesült Államok, Lengyelország és Németország.

Az elmúlt időszakban élénk érdeklődés kísérte az orosz eredetű tőke terjeszkedését; a különböző célterületeken eltérő *reakciókat* váltott ki. A *volt szocialista országok* nem ritkán vonakodva tekintenek a beáramló orosz eredetű tőke térnyerésére. Ez az idegenkedés egyrészt a hajdani Szovjetunió politikájáról megmaradt emlékeknek köszönhető, másfelől – a transzparencia hiánya miatt – bizonyos orosz társaságok esetében a (látszat)tevékenységek mögött meghúzódó valódi szándék megkérdőjelezhetőségéből adódik. Érdekes jelenség, hogy a Független Államok Közösségének országaiban – ahol sokkal nagyobb az orosz vállalatok gazdasági befolyása – kisebb a politikai ellenállás, mint Kelet-Közép-Európa államaiiban. A *fejlődő országok* általában pozitívan fogadják az orosz vállalatokat. Kérdéses viszont, hogy a harmadik világbeli

⁷⁷ Cabinet Moves to Create Special Economic Zones. (2004) – *The Moscow Times*. Febr. 27. p. 5.

⁷⁸ *World Investment Report 2003. FDI Policies for Development: National and International Perspectives*. (2003) UNCTAD, New York and Geneva. p. 256., p. 265. és p. 287.

⁷⁹ Liuhto, K. – Jumpponen, J. (2003) *The Russian Eagle has Landed Abroad, Evidence Concerning the Foreign Operations of Russia's 100 Biggest Exporters and Banks*. Lappeenranta University of Technology, Department of Industrial Engineering and Management, Research Group for Russian and East European Business, Finland. No. 141. pp. 111–117.

orosz jelenlét a szokásos üzletmenettel magyarázható, vagy inkább az illegális fegyverkereskedelemmel áll-e kapcsolatban. Ezenkívül számos fejlődő ország az orosz jelenlétet az amerikai dominancia ellensúlyozójának tekinti és használja. A *fejlett nyugati államokban* egyelőre nem keltett különösebb reakciókat az orosz vállalati terjeszkedés. Ez részben azért van így, mert az eddigi közvetlen befektetések kis volumenűek voltak. Másrészt viszont sok esetben nem orosz felségjel alatt, hanem harmadik országon keresztül valósítják meg elgondolásaikat. Végül némely társaság igyekszik nyugati arcu-lattal megjelenni, hogy elfedje orosz eredetét. Csak napjaink első jelentősebb akvizíciói következtében kapott nagyobb figyelmet az orosz cégek nyugati expanziója. Mindazonáltal az orosz vállalatoknak a nyugati energiaüzletben való részvétele pozitívan járulhat hozzá az orosz energiaellátás át- és előreláthatóságához. Másfelől a növekvő orosz energiafüggőségnek komoly következményei lehetnek, ha valamilyen váratlan oknál fogva megromlik Oroszország és a Nyugat viszonya.⁸⁰

Az erőforrás-, piac-, hatékonyság- és stratégiaielőny-keresésen, illetve megtartáson túl az oroszországi társaságok külföldi terjeszkedésének további faktorai a transzferárazás lehetősége, a kedvezőbb külhoni adózási feltételek kihasználása, a kereskedelempolitikai akadályok (exportkvóta) megkerülése, de külpolitikai indítékok (Rosznyefty, Zarubezsnyefty, Gazprom) és pénzmosási szándékok is szerepet játszanak.

8) A TÁRSADALMI FOLYAMATOK ALAKULÁSA

A rendszerváltás és a kilencvenes évek Oroszországában végbement radikális gazdasági változások negatív társadalmi következményekkel jártak. A gyors polarizáció (egy szűk réteg kiemelkedése és a tömeges elszegényedés), a társadalmi deklaszálódás és a munkanélküliség traumatikus, anómiás állapotot eredményeztek. Az 1997 és 1999 közötti időszakban 10% fölé szökött a *munkanélküliség* (11,1%; 12,3%; 12,6% – az év végén). (48. táblázat) 1992-ben 32,7%-kal csökkentek a *reálbérek*, majd 1995-ben ismét 28%-kal devalválódtak. A nyugdíjak esetében még drámaibb volt a visszaesés: a két csúc évben, 1992-ben és 1999-ben, 48,1, illetve 39,4%-os zuhanás következett be. Ráadásul a minimálbérek még nominálértéken sem nőttek 1998-ban és 1999-ben.⁸¹ (49. táblázat) Mindezen túl a kilencvenes években az állampolgároknak meg kellett élniük, hogy a hiperinfláció és az 1998-as pénzügyi és gazdasági válság következtében elvesztik megtakarításaikat.

Az 1998-as válságból történő gyors kilábalás után 2000-ben 20,9%-kal gyarapodtak a *reálbérek*. 2001 és 2003 között lassult a reálbér-növekedés üteme: 2001-ben 19,9, 2002-ben 16,2%-kal emelkedett. 2003-ban 14,5%-kal nőttek a *rendelkezésre álló jövedelmek* reálértéken, szemben a 2002-es év 8,9%-os növekményével.⁸² A *nyugdíjak* növekedési dinamikája ennél is magasabb: 2000-ben 28, 2001-ben 21,4, 2002-ben pedig 16,3%-kal bővült. (A nyugdíjak és a keresetek javulása egyfajta kompenzációként is felfogható.) A jövedelmi státuszt illetően viszont a felső és az alsó decilis közötti differencia tizenötszörösre ugrott! A *munkanélküliség*

⁸¹ *Rosszija v cifrah 2003.* (2003) Kratkij sztatyiszticheszkij szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. p. 32.

⁸² Incomes Jump 14.5%. (2004) – *The Moscow Times*. Jan. 26. p. 6.

⁸⁰ Uo. pp. 117–119.

2004. január végére 8%-ra csökkent. Ennek megfelelően a *háztartások fogyasztása* 2001 és 2003 között a GDP-bővülését meghaladó ütemben emelkedett.

Az ezredfordulón Oroszországban a *születéskor várható élettartam* mindössze 65 év volt. Ez egy évvel kisebb, mint a világátlag, s csak két évvel magasabb az indiai értéknél. Ezzel szemben biztató jel, hogy a 2003. januári felmérés szerint az oroszországi népesség a rendszerváltás óta először növekedett. 2002-ben a lakosság 6,1%-a napi egy dollárnál kevesebből élt. A *létminimum alatt élő* szegények részaránya a 2002. évi 25%-ról 22%-ra mérséklődött 2003-ban; amíg 1999-ben 41,2 millióan, addig 2003-ban 31 millióan éltek a szegénységi küszöb alatt.

Nem erősödött az *átlagpolgárok szubjektív gazdasági biztonságérzete*. A ROMIR Monitoring által 2003 augusztusában készített oroszországi kérdőíves felmérés eredményei szerint a lakosság 42%-a „nagyon valószínűnek”, 36%-a „inkább valószínűnek” tartja az 1998-as krízishoz hasonló válság kitörését. A válaszadók 16%-a hiszi „inkább nem valószínűnek”, s mindössze 1%-a véli „teljeséggel lehetetlennek” ennek bekövetkezését.⁸³ Ugyanakkor 2003-ban a háztartások nagy értékű rubelre történő dollárátváltásai (amelyet párhuzamosan kísért az euró-valutakonverzió) azt implikálják, hogy az átlagpolgárok elkezdtek bízni a nemzeti valuta értékállóságában.

9) PERSPEKTÍVÁK

A putyini retorika szerint tíz év alatt *meg kell duplázni a GDP-t*. A direktíva – az oroszországi potenciál ismeretében – elméletileg teljesíthető. A kérdés inkább az, eme célkitűzést milyen eszközökkel kívánják realizálni: exogén tényezőkre alapozva, mindent a kvantitatív növekedési szemlélet alá rendelve vagy a gazdaság diverzifikációjának, nyitottságának növelésével, a reformok következetes végrehajtásával. Az elmúlt időkben ugyanis a magas világpiaci olajáraknak inkább kontraproduktív hatásuk volt, mintsem bátorító, egyfajta (indokolatlan) nyugalmat garantált. A fentiekben sorra vett, a fenntarthatóság irányában megtett lépések nem hanyagolhatók el, de ezek hozzájárulása még elenyésző mértékű. A további fejlődés és stabilizáció a választások utáni gyorsításon, a népszerűtlen reformok folytatásán, a bizalom helyreállításán múlik.

* * * * *

⁸³ *Rosszijane o gyefoltye 17 avgusztja 1998 goda.* (2003) Vszjerosszijszkij oposz, 1500 reszpongyentov, 7-11 avgusztja (=összorosországi felmérés, 1500 megkérdezett, aug. 7-11.). ROMIR Monitoring. Aug. http://www.romir.ru/socpolit/socio/08_2003/default.htm

Táblázatok

1. táblázat
Az adott országok részesedése a világ GDP-jéből, vásárlóerő-paritáson számolva (%)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Egyesült Királyság	3,28	3,29	3,32	3,30	3,25	3,23	3,24	3,20	3,16	3,15	3,12
Franciaország	3,63	3,52	3,48	3,42	3,32	3,25	3,28	3,27	3,25	3,24	3,20
Németország	5,38	5,21	5,16	5,07	4,91	4,78	4,75	4,68	4,60	4,53	4,43
Csehország	0,37	0,37	0,36	0,37	0,37	0,36	0,34	0,33	0,33	0,33	0,33
Magyarország	0,29	0,28	0,28	0,27	0,26	0,27	0,27	0,27	0,27	0,28	0,28
Lengyelország	0,72	0,73	0,74	0,77	0,78	0,80	0,82	0,83	0,82	0,81	0,80
Szlovákia	0,13	0,12	0,12	0,13	0,13	0,13	0,14	0,13	0,13	0,13	0,13
Kína	7,22	8,03	8,74	9,34	9,83	10,27	10,79	11,16	11,52	12,10	12,67
USA	21,30	21,38	21,50	21,35	21,26	21,32	21,67	21,79	21,61	21,20	21,10
Japán	8,85	8,70	8,47	8,31	8,38	8,20	7,90	7,69	7,52	7,34	7,11
Oroszország	4,18	3,67	3,14	2,90	2,70	2,61	2,42	2,46	2,57	2,64	2,68

Forrás: *World Economic Outlook Database September 2003*. (2003) International Monetary Fund. Szept. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2003/02/data/index.htm>

2. táblázat
Az adott országok részesedése a világ GDP-jéből, hivatalos árfolyamon számolva (%)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Egyesült Királyság	4,51	3,94	3,97	3,90	3,99	4,47	4,82	4,77	4,59	4,60	4,87
Franciaország	5,64	5,22	5,14	5,34	5,21	4,73	4,92	4,72	4,18	4,25	4,47
Németország	8,47	8,00	7,98	8,45	7,99	7,11	7,27	6,90	5,97	5,98	6,19
Csehország	0,13	0,14	0,16	0,18	0,19	0,18	0,19	0,18	0,16	0,18	0,22
Magyarország	0,16	0,16	0,16	0,15	0,15	0,15	0,16	0,16	0,15	0,17	0,21
Lengyelország	0,37	0,37	0,39	0,45	0,50	0,50	0,56	0,53	0,52	0,59	0,59
Szlovákia	0,05	0,05	0,06	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07	0,06	0,07	0,07
Kína	2,02	2,46	2,06	2,40	2,74	3,02	3,20	3,24	3,44	3,78	3,94
USA	26,45	27,14	26,84	25,40	26,18	27,97	29,72	30,31	31,28	32,43	32,47
Japán	15,94	17,88	18,32	18,20	15,77	14,54	13,36	14,62	15,17	13,43	12,39
Oroszország	0,36	0,75	1,05	1,08	1,31	1,36	0,92	0,64	0,83	1,00	1,08
Világ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Forrás: Saját számítás a *World Economic Outlook Database September 2003*. (2003) International Monetary Fund. Szept. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2003/02/data/index.htm> alapján.

3. táblázat
A bruttó hazai termék, az ipari és a mezőgazdasági termelés változása (1990=100)

	GDP	Ipari termelés	Mezőgazdasági termelés
Nagy-Britannia	128	109	94
Franciaország	121	119	103
Németország	119	114 ¹	96
Magyarország	125	153	88
Lengyelország	145	178	84
Kína	262 ²	492	172
USA	139	142	119
Japán	114	93	90
Oroszország	73,7	61,8	68,7

Megjegyzés: Oroszország: 2002. év, a többi ország esetében: 2001-es esztendő.

¹ 1991=100, ² A 2000-es évre vonatkozó adat.

Forrás: *Rosszija v cifrah 2003*. (2003) Kratkij sztatizsztjicseszkiy szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 388-389. o.

4. táblázat
A bruttó hazai termék, az ipari és a mezőgazdasági termelés változása
(%)

	1992	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2002
GDP	-14,5	-4,1	1,4	-5,3	6,4	10,0	5,1	4,7
Ipari termelés	-18,0	-3,3	2,0	-5,2	11,0	11,9	4,9	3,7
Mezőgazdasági termelés	-9,4	-8,0	1,5	-13,2	4,1	7,7	7,5	1,7

Forrás: Rosszija v cifrah 2003 (2003) *Kratkij sztatyiszticheszkij szbornyik*, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 32. o.; Emelték az orosz GDP-adatokat. (2004) – *FigyelőNet*. Jan. 8.
<http://www.fn.hu/cikk.php?id=3&cid=73036>

5. táblázat
A nemzetközi nyersolajárak alakulása 1997 és 2002 között
(USD/barrel)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Brent, Egyesült Királyság	19,12	12,72	17,97	28,50	24,44	25,02
Ural típusú kőolaj, Oroszország	18,33	11,83	17,30	26,63	22,97	23,73
OPEC által referenciának tekintett olajkosár	18,68	12,28	17,47	27,60	23,12	24,34
Az USA által importált olaj átlagára	18,50	12,08	17,22	27,72	22,01	23,77

Forrás: OECD International Energy Agency, U.S. Department of Energy.
Idézi: *Russian Economy in 2002: Trends and Outlooks*. (2003) Institute for the Economy in Transition, Moscow. No. 24. Ápr. 164. o.

6. táblázat
Oroszország nemzetközi tartalékai
(M USD)

	Arany- és devizatartalékok	Ebből:			Arany
		Devizatartalékok	Ebből:		
			SDR-követelések	IMF tartalék pozíció	
1998					
01.31.	15375	10480	1	1	4895
06.30.	16169	11161	253	1	5008
12.31.	12223	7801	0	1	4422
1999					
01.31.	11621	7078	63	1	4543
06.30.	12152	8189	1	1	3964
12.31.	12456	8457	1	1	3998
2000					
01.31.	12948	8912	1	1	4035
06.30.	20996	17685	2	1	3312
12.31.	27951	24264	1	1	3687
2001					
01.31.	29638	25888	1	1	3749
06.30.	35053	31251	16	1	3801
12.31.	36622	32542	3	1	4080
2002					
01.31.	36408	32317	3	1	4091
06.30.	43579	39848	8	2	3731
31.12.	47793	44054	1	2	3739
2003					
01.31.	49274	45534	1	2	3740
06.30.	64430	60691	8	2	3739
12.31.	76938	73175	1	2	3763
2004					
02.01.	83990	80227	0	2	3763

Forrás: Oroszország Központi Bankjának (Centralnij Bank Rosszii) honlapja.
http://www.cbr.ru/statistics/credit_statistics/print.asp?file=inter_res_03.htm

7. táblázat
A központi bank hivatalos rubel/USD árfolyama, a hó végén

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
1998	6,026	6,072	6,106	6,133	6,164	6,198	6,238	7,905	16,065	16,010	17,880	20,650
1999	22,600	22,860	24,180	24,230	24,440	24,220	24,190	24,750	25,080	26,050	26,420	27,000
2000	28,550	28,660	28,460	28,400	28,250	28,070	27,800	27,750	27,750	27,830	27,850	28,160
2001	28,370	28,720	28,740	28,830	29,090	29,070	29,270	29,370	29,390	29,700	29,900	30,140
2002	30,685	30,927	31,119	31,196	31,307	31,447	31,440	31,567	31,636	31,741	31,842	31,784
2003	31,822	31,576	31,381	31,100	30,709	30,348	30,260	30,504	30,612	29,858	29,739	29,455
2004	28,494											

Forrás: *Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatyisztyiki*. (2004) Centralnij Bank Rossziszkoj Fegyercii, Moszkva. No. 2 (129). 50. o.

8. táblázat
A fogyasztói árindex alakulása 1997 és 2002 között, az év végén
(%)

	Fogyasztói árindex	Élelmiszerek ¹	Nem élelmiszeripari termékek ²	Fizetett szolgáltatások ³
1997	11,0 (100)	9,1 (54,4)	8,1 (29,0)	22,5 (16,6)
1998	84,4 (100)	96,0 (51,9)	99,5 (32,1)	18,3 (16,0)
1999	36,5 (100)	35,9 (59,9)	39,2 (27,2)	34,0 (12,9)
2000	20,2 (100)	17,9 (58,7)	18,5 (27,9)	33,7 (13,4)
2001	18,6 (100)	17,1 (55,3)	12,7 (30,6)	36,9 (14,1)
2002	15,1 (100)	11,0 (53,2)	10,9 (30,5)	36,2 (16,3)

Megjegyzés: A zárójelben a súlyok szerepelnek, százalékban kifejezve.

¹ Élelmiszerek, italok, dohány.

² *Fogyasztási iparcikkek*: ruházkodási cikkek (cipő is), háztartási készülékek, gyógyszerek, testápolási-egészségügyi termékek.

³ Vízdíj-csatornadíj, üzemanyag, háztartási energia, lakbér-lakásszolgáltatás, közlekedés-szállítás, posta-telefon-hírközlés, kórházi szolgáltatások, oktatás, kulturális és szabadidős szolgáltatás.

Forrás: *Rosszija v cifrah 2003*. (2003) Kratkij sztatysztyicseszki szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 344-345. o.

9. táblázat
Az ipari termelői árindex alakulása 1997 és 2002 között, az év végén
(%)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Termelői árindex (ipar összesen)	7,5	23,2	67,3	31,6	10,7	17,1
Elektromos energia termelése	8,7	2,6	14,4	39,9	30,2	27,3
Fűtőanyagipar	11,1	0,8	134,9	55,2	2,2	24,3
Vaskohászat	1,1	11,5	89,2	29,2	3,5	23,2
Színesfémkohászat	3,1	76,1	115,8	8,7	-10,6	30,1
Vegyipar	4,9	25,9	43,8	26,8	19,8	8,3
Petrolkémia	10,9	17,1	66,5	35,8	1,2	8,7
Gépgyártás	8,7	29,2	49,6	28,0	16,5	10,6
Fa- és papíripar	7,5	42,6	67,7	24,6	7,7	8,2
Építőanyag-ipar	8,5	12,6	37,3	36,6	19,5	17,4
Könnnyűipar	10,1	44,4	56,0	22,3	10,9	5,3
Élelmiszeripar	11,6	52,9	62,6	18,6	15,0	5,8

Forrás: *Rosszija v cifrah 2003*. (2003) Kratkij sztatysztyicseszki szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 352. o.

10. táblázat
A külső adósság alakulása 2000 és 2003 között, az év elején
(Mrd USD)

	2000	2001	2002	2003
Külső adósság	158,4 (157,1)	139,3 (150,1)	129,3 (147,1)	122,1 (117,2)

Megjegyzés: Zárójelben az euróban (Mrd euró) számított értékek.

Forrás: *programme goszudarsztvennih vnjesnih zaimsztvovanyij Rosszjiszkoj Fegyercii na 2004 god.* (2003) Minisztversztvo Finanszov Rosszjiszkoj Fegyercii, Moszkva. Júl. 10.

<http://www.minfin.ru/debt/pres090703.ppt>

11. táblázat
Oroszország belső államadósságának állampapírokban fennálló része, az év elején
(Mrd RUB)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Rövidlejáratú kincstárjegyek (GKO)	203,58	272,61	16,8	7,43	3,05	19,54	18,82	2,72
Közép- és hosszúlejáratú szövetségi államkötvények (OFZ)	37,33	163,40	459,52	514,68	506,09	470,45	624,20	649,31
OFZ-PK (változó kamatozású)	33,53	47,62	0,13	0,04	24,11	24,10	24,10	24,10
OFZ-PD (fix kamatozású)	3,80	115,78	346,83	402,21	359,21	307,82	350,74	50,48
OFZ-FK (fix kamatozású)	-	-	112,56	112,43	122,77	138,53	207,07	199,31
OFZ-AD	-	-	-	-	-	-	42,29	375,42
Nem piaci értékesítésű kötvények (OGNZ)	-	1,77	2,64	2,69	19,50	20,73	11,50	11,50
ORVVZ (1992. évi)	0,07	0,11	0,12	0,14	0,18	0,21	0,08	0,04
Takarékjegyek (OGSzZ)	8,00	13,08	14,64	4,88	3,00	0,12	0,11	0,10
Összesen	248,98	450,97	493,74	529,83	531,81	511,06	654,70	663,67

Forrás: *Goszudarsztvennij vnutrennij dolg Rosszjiszkoj Fegyercii, virazsennij v goszudarsztvennih cennih bumagah.* (2004) Minisztversztvo Finanszov Rosszjiszkoj Fegyercii, Gyepartment upravlenyija goszudarsztvennim vnutrennim dolgom, Moszkva. Jan. 26. <http://www.minfin.ru/domdbt/sddolggod.pdf>

12. táblázat
Az ipari termelés volumenének változása az egyes ágazatokban 1992 és 2002 között
(1990 = 100)

	1992	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Az ipar összesen	75	50	48	46	51	57	60	62
Elektromos energia termelése	96	80	77	75	74	76	77	77
Fűtőanyagipar	87	69	66	65	66	70	74	79
Vaskohászat	77	59	56	52	61	70	70	72
Színesfémkohászat	68	55	56	54	59	68	71	76
Vegyipar és petrokkémia	73	47	45	43	53	60	63	64
Vegyipar	71	49	45	43	54	60	64	65
Petrokkémia	78	42	40	36	45	52	57	57
Gépgyártás és fémmfeldolgozás	77	41	40	37	43	52	55	56
Gépipar	75	39	38	35	39	46	49	50
Fa- és papíripar	78	44	34	34	40	45	46	47
Építőanyag-ipar	78	44	31	29	32	36	38	40
Könyűipar	64	19	13	11	13	16	16	16
Textilipar	63	19	14	12	16	20	21	21
Élelmiszeripar	76	52	46	46	48	55	60	63

Forrás: *Rosszija v cifrah 2003.* (2003) Kratkij sztatizisztjicseszki szbornyik, Goszkomsztat Rosszji, Moszkva. 179. o.

13. táblázat
A kapacitáskihasználtság alakulása néhány jellemző termék esetében 1992 és 2002 között
(%)

	1992	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Fűtőanyagipar								
Szén	86	72	70	65	73	84	87	82
Kohászat								
Öntöttvas	73	70	73	71	84	86	86	88
Acél	71	67	68	63	71	77	77	78
Vegyipar és petrolkémia								
Műtrágya	61	50	49	47	58	63	67	70
Növényvédő szer	43	19	15	6,8	16	21	25	20
Műanyagok	62	45	40	45	55	62	62	71
Festék és lakk	41	20	16	15	20	24	22	24
Gépgyártás								
Tehergépkocsi	64	16	22	31	35	39	44	38
Személygépkocsi	82	68	77	66	73	74	62	70
Autóbusz	91	58	58	54	57	56	63	51
Traktor	58	11	9,7	8,4	14	19	15	10
Óra	91	40	16	18	28	55	50	42
Hűtő- és fagyasztógép	83	37	27	25	31	39	52	55
Fa- és papíripar								
Fűrészáru	56	31	27	29	34	39	40	40
Papír	68	57	47	54	70	79	81	82
Építőanyag-ipar								
Cement	74	45	36	36	39	44	48	51
Falazóanyagok	74	50	38	34	45	48	49	54
Könnyűipar								
Pamutszövet	62	28	31	29	39	55	58	59
Gyapjúsövet	48	16	12	11	14	17	18	18
Kötöttáru	63	21	12	13	24	28	33	37
Cipő	61	23	17	14	23	29	32	37
Élelmiszeripar								
Finomított cukor cukorrépából	86	86	81	75	77	76	81	80
Kenyér és más pékáru	61	44	38	35	39	40	40	41
Alkoholmentes ital	19	17	12	28	25	37	44	51
Tej és tejtermék	41	24	24	26	28	32	35	38
Liszt	79	53	48	47	49	45	45	40

Forrás: Rosszija v cifrah 2003. (2003) Kratkij sztatizsztjicseskij szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 180-183. o.

14. táblázat
A termelőberendezések megoszlása kor szerint az iparban 1970 és 2001 között
(%)

	1970	1975	1980	1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
<i>Összesen</i>	<i>100,00</i>	<i>100,00</i>	<i>100,00</i>	<i>100,00</i>	<i>100,00</i>	<i>100,00</i>	<i>100,00</i>	<i>100,00</i>	<i>100,00</i>	<i>100,00</i>	<i>100,00</i>	<i>100,00</i>
5 év alatt	40,80	37,50	35,50	33,10	29,40	10,10	7,20	5,20	4,10	4,10	4,70	5,70
6-10 év	30,00	29,70	28,70	28,20	28,30	29,80	27,50	24,10	20,10	15,20	10,60	7,60
11-15 év	14,00	14,80	15,60	16,00	16,50	22,00	23,40	24,70	25,30	25,70	25,50	23,20
16-20 év	6,90	9,00	9,50	9,80	10,80	15,00	16,10	17,50	18,90	20,10	21,00	21,90
20 év felett	8,30	9,00	10,70	12,90	15,00	23,10	25,80	28,50	31,60	34,80	38,20	41,60
<i>Átlag</i>	<i>8,42</i>	<i>8,94</i>	<i>9,47</i>	<i>10,11</i>	<i>10,80</i>	<i>14,25</i>	<i>15,16</i>	<i>16,09</i>	<i>17,01</i>	<i>17,88</i>	<i>18,68</i>	<i>19,40</i>

Forrás: Rosszjiskij Sztatyisztyicseskij Jezsegodnyik 2002. (2002) Sztatyisztyicseskij szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 356. o.

15. táblázat
Az állóke-beruházások megoszlása gazdasági ágazatonként 1990 és 2002 között
(%)

	1990	1992	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Az ipar összesen	35,9	41,3	34,4	36,4	33,3	37,3	38,5	38,7	42,7
Elektromos energia termelése	2,4	4,9	5,2	6,9	6,1	4,5	3,7	3,6	4,9
Fűtőanyagipar	11,6	16,8	14,4	15,4	12,1	14,0	18,5	19,2	20,6
Vaskohászat	1,4	2,3	2,0	1,7	1,9	2,0	2,0	2,1	2,0
Színesfémkohászat	1,5	2,3	1,9	1,9	1,7	2,4	2,8	3,0	3,1
Vegyipar és petrolkémia	1,7	2,3	1,6	1,7	1,6	1,6	1,6	1,8	1,9
Gépgyártás és fémfeldolgozás	8,3	4,9	3,1	3,1	3,2	3,6	2,9	2,9	3,2
Fa- és papíripar	1,7	1,5	1,3	0,9	1,0	1,6	1,5	1,1	1,3
Építőanyag-ipar	1,4	1,6	1,0	0,7	0,5	0,6	0,7	0,7	0,8
Könnyűipar	1,2	1,0	0,3	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Élelmiszeripar	2,9	2,7	2,7	3,1	4,1	5,9	3,6	3,2	3,8
Egyéb	1,8	1,0	0,9	0,8	0,8	0,8	1,0	0,9	0,9
Mezőgazdaság	15,9	10,8	3,5	2,5	3,0	2,9	2,7	3,9	3,1
Építőipar	4,5	2,7	2,5	4,2	4,1	3,9	3,9	3,8	2,7
Közlekedés	10,9	8,2	13,2	15,2	14,1	18,5	21,1	20,7	19,1
Hírközlés	0,9	0,6	1,4	2,8	3,5	3,2	2,6	2,9	4,0
Kereskedelem, vendéglátás és egyéb szolgáltatás	1,9	1,0	2,0	2,2	2,5	2,4	2,8	3,0	2,4
Lakásépítés	16,6	21,7	22,8	16,7	16,1	14,0	11,6	11,1	9,4
Egyéb ágazatok	13,4	13,7	20,2	20,0	23,4	17,8	16,8	15,9	16,6

Forrás: Rosszija v cifrah 2003. (2003) Kratkij sztatyisztyicseskij szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 326-327. o.; Rosszjiskij Sztatyisztyicseskij Jezsegodnyik 2002. (2002) Sztatyisztyicseskij szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 578. o.

16. táblázat
Az állóke-beruházások megoszlása az iparban
(%)

	1990	1992	2002
Az ipar összesen	100,0	100,0	100,0
Elektromos energia termelése	6,7	11,9	11,5
Fűtőanyagipar	32,3	40,7	48,2
Vaskohászat	3,9	5,6	4,7
Színesfémkohászat	4,2	5,6	7,3
Vegyipar és petrokémia	4,7	5,6	4,4
Gépgyártás és fémfeldolgozás	23,1	11,9	7,5
Fa- és papíripar	4,7	3,6	3,0
Építőanyag-ipar	3,9	3,9	1,9
Könnyűipar	3,3	2,4	0,5
Élelmiszeripar	8,1	6,5	8,9
Egyéb	5,0	2,4	2,1

Forrás: Saját számítás a *Rosszija v cifrah 2003.* (2003) *Kratkij sztatizszticeszkij szbornyik*, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 326. o. és a *Rosszjiskij Sztatizszticeszkij Jezsegodnyik 2002.* (2002) *Sztatizszticeszkij szbornyik*, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 578. o. alapján.

17. táblázat
A külföldi befektetések megoszlása gazdasági ágazatonként I.
(%)

	1995		1997		1998	
	M USD	%	M USD	%	M USD	%
Összesen	2983,0	100,0	12295,0	100,0	11773,0	100,0
Az ipar összesen	1291,0	43,3	3610,0	29,3	4698,0	39,9
Fűtőanyagipar	262,0	8,8	1677,0	13,6	1880,0	16,0
Vegyipar és petrokémia	174,0	5,8	82,0	0,7	52,0	0,4
Gépgyártás és fémfeldolgozás	197,0	6,6	274,0	2,2	305,0	2,6
Fa- és papíripar	174,0	5,8	203,0	1,6	240,0	2,0
Élelmiszeripar	296,0	9,9	704,0	5,7	1473,0	12,5
Építőipar	217,0	7,3	268,0	2,2	237,0	2,0
Közlekedés	11,0	0,4	50,0	0,4	318,0	2,7
Hírközlés	88,0	2,9	145,0	1,2	271,0	2,3
Kereskedelem, vendéglátás	507,0	17,0	733,0	6,0	1201,0	10,2
Pénzügyi szolgáltatások	406,0	13,6	4763,0	38,7	900,0	7,6
Kereskedelmi szolgáltatások	145,0	4,9	2299,0	18,7	1426,0	12,1
Egyéb ágazatok	318,0	10,6	427,0	3,5	2722,0	23,2

Forrás: *Rosszjiskij Sztatizszticeszkij Jezsegodnyik 2002.* (2002) *Sztatizszticeszkij szbornyik*, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 585. o.

18. táblázat
A külföldi befektetések megoszlása gazdasági ágazatonként II.
(%)

	1999		2000		2001		2002	
	M USD	%	M USD	%	M USD	%	M USD	%
Összesen	9560,0	100,0	10958,0	100,0	14258,0	100,0	19780,0	100,0
Az ipar összesen	4876,0	51,0	4721,0	43,1	5662,0	39,7	7332,0	37,1
Elektromos energia termelése	0,6	0,0	16,0	0,1	13,0	0,1	64,0	0,3
Fűtőanyagipar	1700,0	17,8	621,0	5,7	1023,0	7,2	1943,0	9,8
Vaskohászat	514,0	5,4	662,0	6,0	1072,0	7,5	1187,0	6,0
Színesfémkohászat	414,0	4,3	432,0	3,9	475,0	3,3	1282,0	6,5
Vegyipar és petrokémia	103,0	1,1	243,0	2,2	275,0	1,9	334,0	1,7
Gépgyártás és fémfeldolgozás	395,0	4,1	470,0	4,3	703,0	4,9	490,0	2,5
Fa- és papíripar	193,0	2,0	257,0	2,3	241,0	1,7	312,0	1,6
Építőanyag-ipar	31,0	0,3	61,0	0,6	51,0	0,4	72,0	0,4
Könnyűipar	27,0	0,3	11,0	0,1	38,0	0,3	22,0	0,1
Élelmiszeripar	45,0	0,5	1786,0	16,3	1557,0	10,9	1210,0	6,1
Egyéb	1453,4	15,2	4721,0	1,6	5662,0	1,5	7332,0	2,1
Mezőgazdaság	45,0	0,5	38,0	0,4	50,0	0,4	34,0	0,2
Építőipar	97,0	1,0	86,0	0,8	95,0	0,7	126,0	0,6
Közlekedés	521,0	5,5	1020,0	9,3	758,0	5,3	174,0	0,9
Hírközlés	386,0	4,0	927,0	8,5	501,0	3,5	436,0	2,2
Kereskedelem, vendéglátás	1622,0	17,0	1954,0	17,8	5290,0	37,1	8800,0	44,5
Kereskedelmi szolgáltatások	190,0	2,0	271,0	2,5	792,0	5,6	1355,0	6,9
Pénzügyi szolgáltatások	114,0	1,2	274,0	2,5	127,0	0,9	130,0	0,7
Egyéb ágazatok	1709,0	17,8	1667,0	15,1	983,0	6,8	1393,0	6,9

Forrás: Roszija v cifrah 2003. (2003) Kratkij sztatyisztyicszkij szbornyik, Goszkomsztat Roszii, Moszkva. 332. o.

19. táblázat
Helyezés a világtermelésben: ipari termékek

	1997	2000	2001
Elektromos energia			
Elektromos áram	4	4	4
Fűtőanyagipar			
Földgáz	1	1	1
Kőolaj	3	2	2
Barnaszén	2	2	2
Feketekőszén	6	6	6
Vaskohászat			
Vasérc	..	4	4
Öntöttvas	4	4	3
Acél	4	4	4
Vas és acél hengerelt késztermék	5	5	4
Vegyipar és petrokémia			
Műtrágya	5	5	5
Gépgyártás			
Személygépkocsi	11	11	11
Fa- és papíripar			
Szerfa (ipari fa)	4	8	4
Fűrészáru	5	5	4
Papír	16	14	14
Cellulóz	7	7	7
Építőanyag-ipar			
Tégla	..	2	2
Cement	12	12	10
Könnyűipar			
Pamutszövet	5	4	4
Gyapjúszövet	12	13	12
Cipő	12	12	12
Harisnya- és zokniárúk	11	10	10
Élelmiszeripar			
Növényolaj	16	10	10
Vajfélék	7	7	7

Forrás: Rosszjiszkij Sztatyisztyicseszkiy Jezsegodnyik 2002. (2002) Sztatyisztyicseszkiy szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 652. o.; Rosszija v cifrah 1999. (1999) Kratkij sztatyisztyicseszkiy szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 405. o.; Rosszija v cifrah 2003. (2003) Kratkij sztatyisztyicseszkiy szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 390. o.

20. táblázat
A veszteséges vállalatok aránya
(%)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Összesen	15,3	14,0	32,5	34,2	50,6	50,1	55,2	40,8	39,8	37,9	43,4
Az ipar összesen	7,2	7,8	22,6	26,4	43,5	46,9	49,2	39,1	39,7	39,3	43,4
Elektromos energia termelése	6,6	5,2	7,5	13,6	20,9	23,2	30,9	40,7	41,2	39,1	45,7
Fűtőanyagipar	14,1	21,0	34,9	32,1	38,8	46,9	53,0	45,9	40,6	40,7	44,1
Kőolajtermelés	8,0	10,4	15,8	24,5	18,7	28,2	40,4	25,0	20,3	21,1	32,6
Kőolaj-finomítás	-	-	2,7	1,9	13,7	23,3	31,1	20,0	19,2	24,0	20,9
Gázkitermelés	17,9	27,6	30,8	10,7	13,3	32,3	51,5	18,4	36,4	42,9	34,1
Szénbányászat	20,8	30,5	49,4	44,9	53,9	60,8	63,7	61,4	55,1	51,1	55,0
Vaskohászat	2,8	2,2	9,6	13,0	31,0	42,7	44,9	26,5	34,7	41,4	45,0
Színesfémkohászat	3,6	6,6	22,8	35,5	65,4	66,6	51,7	33,3	39,7	50,4	44,2
Vegyipar és petrokkémia	2,2	2,5	12,9	16,3	38,4	41,8	48,5	31,5	31,4	32,5	40,1
Gépgyártás és fémfeldolgozás	4,9	5,2	20,6	24,5	40,4	43,0	46,5	36,1	33,1	33,1	38,4
Fa- és papíripar	5,1	11,4	36,0	38,0	65,1	69,8	68,1	51,4	56,5	57,7	59,0
Építőanyag-ipar	10,4	9,2	23,8	27,3	46,5	53,0	56,9	49,9	47,6	45,7	45,0
Könnyűipar	12,8	12,3	30,5	41,9	60,5	61,3	61,8	47,6	46,3	44,3	52,1
Élelmiszeripar	5,6	5,8	17,3	19,2	37,8	42,2	43,5	37,6	43,6	41,2	42,0
Mezőgazdaság	14,7	10,0	58,7	55,0	76,5	78,1	83,1	52,7	50,7	46,3	56,3
Építőipar	7,6	5,9	14,5	17,7	33,4	36,6	39,6	37,7	37,2	35,4	37,0
Közlekedés	20,7	16,5	28,8	31,5	54,0	54,0	56,1	47,9	44,1	40,9	45,8
Hírközlés	11,0	11,0	13,6	28,9	35,0	29,4	39,5	28,4	26,1	25,4	31,6
Kereskedelem és vendéglátás	16,0	19,3	29,3	30,8	45,9	43,4	42,6	32,7	31,4	27,7	27,6

Forrás: Rosszija v cifrah 1999. (1999) Kratkij sztatizszticeszkij szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 318. o.; *Rosszija v cifrah 2003.* (2003) Kratkij sztatizszticeszkij szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 300. o.

21. táblázat
Az átlagos munkatermelékenység (ALP)¹ alakulása az iparban
(1991 = 100)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002 ²
Összesen	68	69	75	76	85	94	98	105
Elektromos energia	60	56	53	50	47	47	46	46
Fűtőanyagipar	71	68	70	71	78	83	79	77
Vaskohászat	67	64	69	64	75	82	80	81
Színesfémkohászat	55	54	61	61	64	67	67	66
Vegyipar és petrokkémia	57	55	58	58	74	81	85	85
Gépgyártás	66	63	69	68	83	99	107	115
Fa- és papíripar	60	51	56	62	71	78	83	96
Építőanyag-ipar	49	41	44	45	49	58	62	72
Könnyűipar	33	28	30	30	35	43	47	48
Élelmiszeripar	59	54	54	56	57	63	68	74

Megjegyzés: ¹ *Average Labour Productivity*: az egy foglalkoztatottra jutó kibocsátás; ² Előzetes adatok.

Forrás: Goszkomsztat.

Idézi: *Russian Federation: Statistical Appendix.* (2003) Country Report, IMF, Washington, D.C. No. 03/145. Máj. 8. o.

22. táblázat
Az egységnyi (fajlagos) munkaerőköltség (ULC)¹ alakulása az iparban
(1991 = 100)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002 ²
Összesen	55	58	57	60	52	53	67	67
Elektromos energia	76	89	94	107	99	103	131	143
Fűtőanyagipar	73	80	81	81	76	88	130	131
Vaskohászat	59	73	68	73	62	67	85	85
Színesfémkohászat	85	88	80	89	91	105	123	118
Vegyipar és petrokémia	64	72	74	81	62	60	73	75
Gépgyártás	49	55	54	59	46	44	55	56
Fa- és papíripar	55	65	60	56	48	48	56	54
Építőanyag-ipar	70	87	84	84	66	61	76	73
Könnnyűipar	60	70	69	71	59	53	64	69
Élelmiszeripar	62	74	76	76	71	64	76	75

Megjegyzés: ¹ *Product Unit Labour Cost*: Termékegységre jutó munkaerőköltség (ULC)=Munkaerőköltségek (LC)/termelékenység; ² Előzetes adatok.

Forrás: Goszkomsztat.

Idézi: *Russian Federation: Statistical Appendix*. (2003) Country Report, IMF, Washington, D.C. No. 03/145. Máj. 8. o.

23. táblázat
Az Oroszországban ténylegesen működő hitelintézetek, bankok, fiókok száma
1998 és 2004 között, január 1-én

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004 ¹
Hitelintézetek száma	1697	1476	1349	1311	1319	1329	1330
Ebből bankok száma	1675	1447	1315	1274	1276	1278	1278
Ebből 100%-ban külföldi tulajdonú bankok száma	16	18	20	22	23	27	32
Fiókok száma (hitelintézetek)	6353	4453	3923	3793	3433	3326	3218
Ebből Szberbank fiókhálózata	1928	1852	1689	1529	1233	1162	1044

Megjegyzés: A hitelintézetek száma 1993 és 1997 között (január 1-én): 1993: 1747; 1994: 2009; 1995: 2456; 1996: 2297 és 1997: 2029. Forrás: *Transition report. Energy in transition*. (2001) EBRD, London. 188. o.

¹ Február 1-én.

Forrás: A *Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatyisztiki*. Centralnij Bank Rosszijszkoj Fegyercii, Moszkva. különböző számai: (1998) No. 2-3 (57-58). 44. o.; (1999) No. 2 (69). 65-66. o.; (2000) No. 3 (82). 65-66. o.; (2001) No. 2 (93). 65-66. o.; (2002) No. 2 (105). 65-66. o.; (2003) No. 2 (117). 56-57. o. és (2004) No. 2 (129). 74-75. o.

24. táblázat
Hitelintézetek szövetségi körzetenként, 2003. március 31-én

	Hitelintézetek száma	Eszközök (ezer rubel)
<i>Oroszországi Föderáció</i>	<i>1 335</i>	<i>4 514 560 098</i>
Központi Szövetségi Körzet	744	3 838 366 775
Ebből Moszkva és Moszkva megye	669	3 811 986 155
Észak-nyugati Szövetségi Körzet	88	220 095 301
Déli Szövetségi Körzet	141	37 285 507
Volga-menti Szövetségi Körzet	157	197 952 652
Uráli Szövetségi Körzet	77	145 079 670
Szibériai Szövetségi Körzet	82	49 574 387
Távol-keleti Szövetségi Körzet	46	26 205 806

Forrás: *Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatyisztiki. Regionalnoje Prilozsenyje*. (2004) Centralnij Bank Rosszijszkoj Fegyercii, Moszkva. No. 1 (13). 14. o.

25. táblázat
A hitelintézetek teljesítménye, koncentrációja
(M RUB)

	A hitelintézetek csoportosítása az eszközállomány alapján (csökkenő sorrendben), 2004. január 1-én						
	1-5	6-20	21-50	51-200	201-1000	1001-1329	Összesen
Az oroszországi fiókok száma	1155	269	372	631	721	71	3219
Hitelek	1315205	555437	315236	474300	293063	7091	2960331
Ebből							
Lakossági hitelek	149083	18971	28025	51027	50217	2355	299678
Vállalatoknak nyújtott hitelek	1043264	447700	238661	353876	211974	4467	2299942
Bankok részére nyújtott hitelek	39662	47968	33202	52407	22393	242	195874
Lakossági betétek	1051893	144049	88690	136466	116218	2599	1539916
Összes eszköz	2400325	977995	622293	926315	655591	18165	5600685

Forrás: Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatyisztyiki. (2004) Centralnij Bank Rosszijszkoj Fegyercii, Moszkva. No. 2 (129). 80. o.

26. táblázat
Az oroszországi bankrendszer által gyűjtött betétek
(rubel- és belföldi devizabetétek) állománya, január 1-én
(M RUB)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Betétek összesen	304048	461630	695811	971571	1362326	1924088
Rubelben	148462 (48,83)	236575 (51,25)	358430 (51,51)	516336 (53,14)	753811 (55,33)	1234890 (64,18)
Külföldi valutában	155586 (51,17)	225055 (48,75)	337381 (48,49)	455235 (46,86)	608515 (44,67)	689198 (35,82)
Ebből						
Lakossági betétek	201264	300449	453204	690056	1046576	1539915
Rubelben	140982 (70,05)	202783 (67,49)	304659 (67,22)	446408 (64,69)	649123 (62,02)	1075076 (69,81)
Külföldi valutában	60282 (29,95)	97666 (32,51)	148545 (32,78)	243648 (35,31)	397453 (37,98)	464839 (30,19)
Vállalati betétek	60430	118360	212030	252404	276736	312523
Rubelben	5535 (9,16)	24821 (20,97)	51317 (24,20)	68121 (26,99)	101319 (36,61)	156580 (50,10)
Külföldi valutában	54895 (90,84)	93539 (79,03)	160713 (75,80)	184283 (73,01)	175417 (63,39)	155943 (49,90)
Bankok betételhelyezései	42354	42821	30579	29110	39014	71649
Rubelben	1945 (4,59)	8971 (20,95)	2455 (8,03)	1807 (6,21)	3369 (8,64)	3233 (4,51)
Külföldi valutában	40409 (95,41)	33850 (79,05)	28124 (91,97)	27303 (93,79)	35645 (91,36)	68416 (95,49)

Megjegyzés: Zárójelben a részesedés százalékban kifejezve.

Forrás: A Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatyisztyiki. Centralnij Bank Rosszijszkoj Fegyercii, Moszkva. különböző számai: (2001) No. 2 (93). 72-73. o.; (2002) No. 2 (105). 72-73. o.; (2003) No. 2 (117). 65-66. o. és (2004) No. 2 (129). 83-84. o.; és ezek alapján saját számítások.

27. táblázat
Az oroszországi bankrendszer által nyújtott hitelek állománya, január 1-én
(M RUB)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Hitelek összesen	421567	596812	956293	1467489	2028913	2910205
Rubelben	123192 (29,22)	292715 (49,05)	588340 (61,52)	972640 (66,28)	1283942 (63,28)	1927262 (66,22)
Külföldi valutában	298375 (70,78)	304097 (50,95)	367953 (38,48)	494849 (33,72)	744971 (36,72)	982943 (33,78)
Ebből						
Lakossági hitelek	20078	27630	44749	94653	142158	299678
Rubelben	10591 (52,75)	15921 (57,62)	34555 (77,22)	78446 (82,88)	115899 (81,53)	246177 (82,15)
Külföldi valutában	9487 (47,25)	11709 (42,38)	10194 (22,78)	16207 (17,12)	26259 (18,47)	53501 (17,85)
Vállalatoknak nyújtott hitelek	300248	445190	763346	1191452	1612686	2299943
Rubelben	99592 (33,17)	244320 (54,88)	507383 (66,47)	822120 (69,00)	1056867 (65,53)	1542042 (67,05)
Külföldi valutában	200656 (66,83)	200870 (45,12)	255963 (33,53)	369332 (31,00)	555819 (34,47)	757901 (32,95)
Bankok részére nyújtott hitelek	58157	89700	104714	129929	212359	195874
Rubelben	12836 (22,07)	31728 (35,37)	44757 (42,74)	68156 (52,46)	107746 (50,74)	112687 (57,53)
Külföldi valutában	45321 (77,93)	57972 (64,63)	59957 (57,26)	61773 (47,54)	104613 (49,26)	83187 (42,47)

Megjegyzés: Zárójelben a részesedés százalékban kifejezve.

Forrás: A *Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatizisztiki*. Centralnij Bank Rosszijszkoj Fegyercii, Moszkva. különböző számai: (2000) No. 3 (82). 82. o.; (2001) No. 2 (93). 82. o.; (2003) No. 2 (117). 74. o. és (2004) No. 2 (129). 92. o.; és ezek alapján saját számítások.

28. táblázat
A rossz hitelek aránya az összes hitel százalékában

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Rossz hitelek aránya	12,3	13,4	12,1	30,9	28,1	16,1	12,2	11,4

Forrás: *Transition report. Integration and regional cooperation*. (2003) EBRD, London. 187. o.

29. táblázat
Oroszország külkereskedelme, fizetési mérleg módszerrel, FOB
(M USD)

	EXPORT						IMPORT						EGYENLEG		
	Összes	Előző év = 100	Ebből				Összes	Előző év = 100	Ebből				Összes	Ebből	
			FAK-on kívüli országok-ba	Előző év = 100	FAK-országok-ba	Előző év = 100			FAK-on kívüli országok-ból	Előző év = 100	FAK-országok-ból	Előző év = 100		FAK-on kívüli országok-kal	FAK-országok-kal
1994	67379	-	51664	-	15715	-	50452	-	36455	-	13997	-	16927	15209	1718
1995	82419	122,3	65446	126,7	16973	108,0	62603	124,1	44259	121,4	18344	131,1	19816	21187	-1371
1996	89685	108,8	71119	108,7	18566	109,4	68092	108,8	47274	106,8	20819	113,5	21592	23845	-2253
1997	86895	96,9	67819	95,4	19076	102,7	71983	105,7	53394	112,9	18588	89,3	14913	14425	488
1998	74444	85,7	58651	86,5	15793	82,8	58015	80,6	43714	81,9	14302	76,9	16429	14937	1492
1999	75551	101,5	63556	108,4	11995	76,0	39537	68,1	29158	66,7	10379	72,6	36014	34398	1616
2000	105033	139,0	90783	142,8	14250	118,8	44862	113,5	31434	107,8	13428	129,4	60172	59349	822
2001	101884	97,0	86614	95,4	15270	107,2	53764	119,8	40723	129,6	13041	97,1	48121	45891	2229
2002	107301	105,3	90926	105,0	16375	107,2	60966	113,4	48815	119,9	12151	93,2	46335	42111	4225
2003	135403	126,2	113967	125,3	21436	130,9	75418	123,7	60032	123,0	15386	126,6	59985	53935	6050

Forrás: Oroszország Központi Bankjának honlapja. http://www.cbr.ru/statistics/credit_statistics/trade.xls

30. táblázat
Az orosz gazdaság nyitottsága:
az áruforgalom GDP-hez viszonyított hányada
(%)

	1998	1999	2000	2001
Németország	47,33	48,38	56,21	57,62
Japán	16,96	6,93	18,02	18,17
Egyesült Államok	18,65	19,03	20,80	18,99
Kína	34,51	16,63	44,02	44,32
Oroszország	47,48	59,59	57,95	50,64

Forrás: *World Development Indicators database 2003*. (2003)
World Bank. <http://devdata.worldbank.org/data-query/>

31. táblázat
Oroszország áruexportjának szerkezeti megoszlása

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
<i>Millió USD</i>									
Élelmiszeripari termék, mezőgazdasági nyersanyag (01-24)	1409	1329	1688	1407	1187	764	1299	1460	2173
Ásványi anyagok (25-27)	27930	31341	38972	38845	28470	31180	52854	52296	56317
Energiahordozók (27)	27288	30399	38215	38061	27649	30601	52142	51746	55737
Vegyipari termék, kaucsuk (28-40)	5476	7453	7006	6578	5588	5677	6801	6899	6775
Bőr, szőrme és termékei (41-43)	372	306	361	383	372	187	237	175	186
Faipari termék (44-49)	2622	4320	3493	3502	3406	3594	4276	4237	4692
Textilipari termék, cipő (50-67)	1311	1111	901	826	726	694	655	600	654
Drágakő, nemesfém és termékei (71)	6458	5356	3861	3145	4308	4343	4881	4097	4760
Fém, fémtermék (72-83)	11241	15279	16179	16715	14708	14147	16682	13929	14166
Gép, berendezés, közlekedési eszköz (84-90)	5574	7624	7875	8176	7317	7257	8394	9671	9164
Egyéb termék (68-70, 91-97)	893	1007	1251	786	562	1275	1442	1260	1425
Összesen	63286	75127	81585	80363	66643	69119	97521	94622	100312
<i>Százalék</i>									
Élelmiszeripari termék, mezőgazdasági nyersanyag (01-24)	2,2	1,8	2,1	1,8	1,8	1,1	1,3	1,5	2,2
Ásványi anyagok (25-27)	44,1	41,7	47,8	48,3	42,7	45,1	54,1	55,3	56,2
Energiahordozók (27)	43,1	40,5	46,8	47,4	41,5	44,3	53,4	54,7	55,6
Vegyipari termék, kaucsuk (28-40)	8,7	9,9	8,6	8,2	8,4	8,2	7	7,3	6,8
Bőr, szőrme és termékei (41-43)	0,6	0,4	0,4	0,5	0,6	0,3	0,2	0,2	0,2
Faipari termék (44-49)	4,1	5,8	4,3	4,4	5,1	5,2	4,4	4,5	4,7
Textilipari termék, cipő (50-67)	2,1	1,5	1,1	1,0	1,1	1	0,7	0,6	0,7
Drágakő, nemesfém és termékei (71)	10,2	7,1	4,7	3,9	6,5	6,3	5	4,3	4,7
Fém, fémtermék (72-83)	17,8	20,3	19,8	20,8	22,1	20,5	17,1	14,7	14,4
Gép, berendezés, közlekedési eszköz (84-90)	8,8	10,2	9,7	10,2	11	10,5	8,6	10,2	9,1
Egyéb termék (68-70, 91-97)	1,4	1,3	1,5	1,0	0,8	1,8	1,5	1,3	1,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Megjegyzés: A Belarusz Köztársaság nélkül.

Forrás:

1994-1997: Saját számítás a *Tamozsennaja Sztatyisztyika Vnyesnyej Torgovli Rosszjiszkvoj Fegyercii 1995, 1996, 1997*. (1996, 1997, 1998) Szbornyik, Goszudarsztvennij Tamozsennij Komitet Rosszjiszkvoj Fegyercii (Gosztamkom), Moszkva. alapján.

1998-2002: Gosztamkom (Állami Vámbizottság). Idézi: *Russian Federation: Statistical Appendix*. (2003) Country Report, IMF, Washington, D.C. No. 03/145. Máj. 37. o.

32. táblázat
High-tech termékek az orosz kivitelben,
a feldolgozóipari export százalékában

	1998	1999	2000
Németország	14,8	16,0	17,6
Japán	25,6	26,1	28,1
Oroszország	6,4	8,8	8,3
Egyesült Államok	32,9	33,9	33,2

Megjegyzés: Ide tartoznak a gyógyszerek, a számítógépek, a híradás-technikai berendezések, a villamos gépek és berendezések, a légi és úrművek, az orvosi és precíziós műszerek.

Forrás: *World Development Indicators database 2003.* (2003) World Bank. <http://devdata.worldbank.org/data-query/>

33. táblázat
Oroszország áruimportjának szerkezeti megoszlása

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
<i>Millió USD</i>									
Élelmiszeripari termék, mezőgazdasági nyersanyag (01-24)	10701	12981	11168	12715	10266	7674	6977	8736	9816
Ásványi anyagok (25-27)	2519	2754	2453	2634	2006	1149	2054	1638	1668
Energiahordozók (27)	1389	1727	1721	1870	1416	723	1383	978	1001
Vegyipari termék, kaucsuk (28-40)	3840	4855	6309	7019	5941	4446	5621	7148	7305
Bőr, szőrme és termékei (41-43)	198	144	149	155	96	58	89	190	170
Faipari termék (44-49)	566	1066	1446	1738	1631	956	1137	1522	1758
Textilipari termék, cipő (50-67)	3065	2351	1967	1936	1268	1150	1451	1746	1899
Drágakő, nemesfém és termékei (71)	87	426	577	105	32	37	56	28	40
Fém, fémtermék (72-83)	2524	3395	3748	3311	2665	1955	2492	2760	2591
Gép, berendezés, közlekedési eszköz (84-90)	13623	14929	13672	16939	13909	8773	9227	12687	15180
Egyéb termék (68-70, 91-97)	1538	1721	1521	1708	1259	857	1067	1467	1676
Összesen	38661	44621	43010	48259	38971	27056	30169	37923	42103
<i>Százalék</i>									
Élelmiszeripari termék, mezőgazdasági nyersanyag (01-24)	27,7	29,1	26,0	26,4	26,3	28,4	23,1	23	23,3
Ásványi anyagok (25-27)	6,5	6,2	5,7	5,5	5,1	4,3	6,8	4,3	4,0
Energiahordozók (27)	3,6	3,9	4,0	3,9	3,6	2,7	4,6	2,6	2,4
Vegyipari termék, kaucsuk (28-40)	9,9	10,9	14,7	14,6	15,2	16,4	18,6	18,8	17,3
Bőr, szőrme és termékei (41-43)	0,5	0,3	0,4	0,3	0,2	0,2	0,3	0,5	0,4
Faipari termék (44-49)	1,5	2,4	3,4	3,6	3,9	3,5	3,8	4,0	4,2
Textilipari termék, cipő (50-67)	7,9	5,3	4,6	4,0	3,3	4,3	4,8	4,6	4,5
Drágakő, nemesfém és termékei (71)	0,2	1,0	1,3	0,2	0,1	0,1	0,2	0,0	0,0
Fém, fémtermék (72-83)	6,5	7,6	8,7	6,9	6,8	7,2	8,3	7,3	6,2
Gép, berendezés, közlekedési eszköz (84-90)	35,2	33,5	31,8	35,1	35,7	32,4	30,6	33,5	36,1
Egyéb termék (68-70, 91-97)	4,0	3,9	3,5	3,5	3,2	3,2	3,5	3,9	4,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Megjegyzés: A Belarusz Köztársaság nélkül.

Forrás: 1994-1997: Saját számítás a *Tamozsennaja Sztatyisztyika Vnyesnyej Torgovli Rosszijszkoy Fegyercii 1995, 1996, 1997.* (1996, 1997, 1998) Szbornyik, Goszudarsztvennij Tamozsennij Komitet Rosszijszkoy Fegyercii (Gosztamkom), Moszkva. alapján.

1998-2002: Gosztamkom (Állami Vámbizottság). Idézi: *Russian Federation: Statistical Appendix.* (2003) Country Report, IMF, Washington, D.C. No. 03/145. Máj. 39. o.

34. táblázat
Oroszország áruexportjának viszonylati megoszlása
(%)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
FÁK	18,7	19,5	19,2	14,7	13,4	14,6	14,7
Belarusz	4,1	5,5	6,5	5,2	5,4	5,3	5,5
Kazahsztán	3,0	2,9	2,7	1,7	2,2	2,8	2,3
Ukrajna	8,9	8,5	7,8	6,6	4,9	5,3	5,5
Többi ország	2,7	2,6	2,2	1,3	1,0	1,2	1,4
FÁK-on kívül	81,3	80,5	80,8	85,3	86,6	85,4	85,3
Európa	52,7	54,6	53,0	55,6	57,9	56,1	55,8
Csehország	2,1	2,1	2,0	1,8	1,7	1,7	1,4
Finnország	3,1	3,3	2,9	3,3	3,0	3,1	2,8
Franciaország	1,9	1,9	2,0	1,7	1,8	2,3	2,5
Németország	7,9	7,7	8,0	8,5	9,0	9,2	7,6
Magyarország	2,1	2,2	2,1	2,1	2,3	2,4	2,0
Írország	3,4	2,9	0,9	0,9	0,3	0,1	0,2
Olaszország	3,3	4,2	4,5	5,2	7,0	7,4	7,0
Hollandia	3,9	5,4	5,5	5,0	4,2	4,7	6,8
Lengyelország	2,5	3,0	3,1	3,6	4,3	4,2	3,5
Szlovákia	2,2	2,0	1,9	2,0	2,1	2,2	1,9
Svájc	4,4	4,2	4,4	4,6	3,7	2,3	5,1
Egyesült Királyság	3,8	3,3	4,2	4,0	4,5	4,2	3,6
Többi ország	12,1	12,4	11,5	12,9	13,9	12,3	11,4
Ázsia	16,2	15,2	13,4	15,0	16,4	17,0	17,9
Kína	5,5	4,7	4,4	4,8	5,1	5,6	6,4
Japán	3,4	3,5	3,1	2,9	2,7	2,4	1,7
Többi ország	7,3	7,1	5,9	7,3	8,6	9,0	9,8
Nyugati félteke	9,5	7,9	10,3	10,6	8,9	8,2	7,0
Egyesült Államok	5,7	5,3	7,2	6,5	4,5	4,2	3,8
Többi ország	3,8	2,6	3,1	4,1	4,4	4,0	3,3
Közél-Kelet és Afrika	2,7	2,6	3,9	3,8	3,3	4,0	4,4
Többi ország	0,2	0,2	0,4	0,3	0,1	0,1	0,1

Forrás: Gosztamkom.

Idézi: *Russian Federation: Statistical Appendix.* (2003) Country Report, IMF, Washington, D.C. No. 03/145. Máj. 36. o.

35. táblázat
Oroszország áruimportjának viszonylati megoszlása
(%)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
FÁK	31,6	26,8	26,0	27,6	34,3	26,7	22,2
Belarusz	6,6	9,0	10,6	10,6	11,1	9,5	8,8
Kazahsztán	6,6	5,2	4,3	4,6	6,5	4,8	4,2
Ukrajna	13,7	7,5	7,5	8,3	10,8	9,2	7,0
Többi ország	4,8	5,1	3,6	4,0	6,1	3,3	2,2
FÁK-on kívül	68,4	73,2	74,0	72,4	65,7	73,3	77,8
Európa	47,8	49,2	46,5	45,5	41,6	45,7	49,2
Csehország	1,2	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	1,2
Finnország	3,6	3,5	3,3	3,1	2,8	3,1	3,3
Franciaország	2,8	3,0	3,7	4,1	3,5	3,7	4,1
Németország	11,3	12,5	12,6	13,9	11,5	13,9	14,3
Magyarország	1,4	1,7	1,4	1,0	1,2	1,1	1,1
Írország	0,7	0,8	0,7	0,6	0,3	0,4	0,4
Olaszország	5,1	5,0	4,2	3,8	3,6	4,1	4,8
Hollandia	2,2	2,3	2,1	2,3	2,2	2,0	2,3
Lengyelország	2,0	2,6	2,4	2,0	2,1	2,3	2,8
Szlovákia	0,6	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3
Svájc	1,0	1,0	1,0	1,0	0,8	0,9	0,9
Egyesült Királyság	2,5	2,8	2,8	2,2	2,5	2,4	2,4
Többi ország	13,5	12,4	10,8	10,0	9,7	10,5	11,2
Ázsia	10,6	11,1	11,2	10,3	9,9	12,6	14,7
Kína	2,2	2,4	2,7	3,0	2,8	3,9	5,2
Japán	2,1	1,9	1,9	1,5	1,7	2,1	2,1
Többi ország	6,3	6,9	6,7	5,8	5,4	6,5	7,4
Nyugati félteke	7,6	11,1	14,1	13,8	12,1	13,1	11,9
Egyesült Államok	6,3	7,7	9,4	7,9	8,0	7,8	6,4
Többi ország	1,3	3,5	4,6	5,9	4,1	5,3	5,5
Közel-Kelet és Afrika	1,4	1,3	1,5	2,0	1,7	1,5	1,6
Többi ország	1,1	0,4	0,8	0,8	0,4	0,4	0,4

Forrás: Gosztamkom. Idézi: *Russian Federation: Statistical Appendix*. (2003) Country Report, IMF, Washington, D.C. No. 03/145. Máj. 38. o.

36. táblázat
Éves FDI-beáramlás, *flow* adat
(M USD)

	1991-1996 (ÉVES ÁTLAG)	1997	1998	1999	2000	2001	2002
<i>Összesen</i>	254326	481911	686028	1079083	1392957	823825	651188
Amerikai Egyesült Államok	46834	103398	174434	283376	314007	143978	30030
<i>Európai Unió</i>	87584	127888	249934	475542	683893	389432	374380
Franciaország	18444	23174	30984	46545	43250	55190	51505
Németország	4790	12244	24593	55797	203080	33918	38033
Egyesült Királyság	16463	33229	74324	84238	130422	61958	24945
Kína ¹	25476	44237	43751	40319	40772	46846	52700
Japán	890	3225	3192	12742	8323	6243	9326
<i>Közép- és Kelet-Európa</i>	8183	19033	22479	25145	26373	25015	28709
Magyarország	2205	2167	2037	1977	1646	2440	854
Csehország	1177	1286	3700	6310	4984	5639	9319
Szlovákia	201	220	684	390	1925	1579	4012
Lengyelország	2119	4908	6364	7270	9341	5713	4119
<i>Oroszország</i>	1449 ²	4865	2761	3309	2714	2469	2421

Megjegyzés: ¹ Kína: Hongkong, Tajvan, Makao nélkül; ² Az 1992 és 1996 közötti időszak éves átlaga.

Forrás: *World Investment Report 2003. FDI Policies for Development: National and International Perspectives*. (2003) UNCTAD, New York and Geneva. 249-252. o.

37. táblázat
Oroszország részesedése a világ FDI-áramlásában: tőkeimport, *flow* adat
(%)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Oroszország/Összesen	0,40	0,32	0,26	0,60	0,73	1,01	0,40	0,31	0,19	0,30	0,37
Oroszország/Közép- és Kelet-Európa	15,77	11,40	10,82	13,90	19,86	25,56	12,28	13,16	10,29	9,87	8,43
Oroszország/USA	3,71	1,61	1,42	3,36	3,21	4,71	1,58	1,17	0,86	1,71	8,06

Forrás: Saját számítás a *World Investment Report 1998. Trends and determinants.* (1998) UNCTAD, Geneva. 361-367. o. és a *World Investment Report 2003. FDI Policies for Development: National and International Perspectives.* (2003) UNCTAD, New York and Geneva. 249-252. o. alapján.

38. táblázat
A beérkezett FDI állománya, *stock* adat
(M USD)

Fogadó országok	1995	2000	2001	2002
<i>Összesen</i>	<i>3002152</i>	<i>6146812</i>	<i>6606855</i>	<i>7122506¹</i>
Amerikai Egyesült Államok	535553	1214254	1321063	1351093 ²
<i>Európai Unió</i>	<i>1136387</i>	<i>2240506</i>	<i>2418136</i>	<i>2623903¹</i>
Franciaország	191434	259775	289015	401305 ²
Németország	192898	470938	413556	451589 ²
Egyesült Királyság	199760	435422	552062	638561
Kína	137435 ³	348346	395192 ⁴	447892 ⁴
Japán	33508	50323	50319	59646 ²
<i>Közép- és Kelet-Európa összesen</i>	<i>40187</i>	<i>129169</i>	<i>155734</i>	<i>187868</i>
Magyarország	11919	19804	23562	24416 ²
Csehország	7350	21644	27092	38450
Szlovákia	810	4634	6213 ⁴	10225 ⁴
Lengyelország	7843	34227	41031	45150 ²
Oroszország	5465	17956	20142	22563 ²

Megjegyzés:

¹ Az adat nem tartalmazza Belgiumot és Luxemburgot.

² A megjelölt 2002-es beérkezett FDI-állományok becslése úgy történt, hogy a 2001-es állományadatokhoz hozzáadták a 2002-es kiáramlások értékeit.

³ A megjelölt 1995-ös beérkezett FDI-állomány becslése úgy történt, hogy az 1997-es állományadathoz levonásra kerültek a megelőző évek kiáramlásainak értékei.

⁴ A megjelölt 2001-es illetve 2002-es beérkezett FDI-állományok becslése úgy történt, hogy a 2000-es állományadathoz rendre hozzáadták 2001-es, illetve a 2001-es és a 2002-es kiáramlások kumulált értékeit.

Forrás: *World Investment Report 2003. FDI Policies for Development: National and International Perspectives.* (2003) UNCTAD, New York and Geneva. 257-261. o.

39. táblázat
A beérkezett és kihelyezett FDI-nak (*flow* adat)
a bruttó állótöke-beruházáshoz viszonyított aránya
(%)

	1991-1996 (ÉVES ÁTLAG)	1997	1998	1999	2000	2001	2002
<i>Összesen</i>							
<i>beérkezett</i>	4,4	7,5	10,9	16,5	20,8	12,8	12,2
<i>kihelyezett</i>	5,0	7,4	11,0	16,9	18,3	11,3	13,6
Amerikai Egyesült Államok							
<i>beérkezett</i>	4,5	7,8	11,9	18,0	18,6	8,7	1,9
<i>kihelyezett</i>	6,6	7,2	8,9	13,3	8,4	6,3	7,5
<i>Európai Unió</i>							
<i>beérkezett</i>	5,5	8,0	14,8	27,5	42,2	24,5	22,5
<i>kihelyezett</i>	8,1	13,8	24,6	42,3	50,5	28,4	23,8
Franciaország							
<i>beérkezett</i>	6,7	9,2	11,6	16,8	16,5	20,9	18,4
<i>kihelyezett</i>	8,9	14,1	18,2	45,8	67,6	35,1	22,4
Németország							
<i>beérkezett</i>	0,9	2,7	5,4	12,4	50,3	9,1	10,4
<i>kihelyezett</i>	5,6	9,2	19,4	24,3	14,1	11,3	6,7
Egyesült Királyság							
<i>beérkezett</i>	9,2	15,1	29,7	33,9	54,2	26,2	10,1
<i>kihelyezett</i>	16,1	28,0	49,0	83,3	103,9	28,8	16,1
Kína							
<i>beérkezett</i>	11,6	14,6	13,1	11,3	10,3	10,5	..
<i>kihelyezett</i>	1,3	0,8	0,8	0,5	0,2	1,5	..
Japán							
<i>beérkezett</i>	0,1	0,3	0,3	1,1	0,7	0,6	..
<i>kihelyezett</i>	1,7	2,1	2,3	1,9	2,6	3,6	..
<i>Közép- és Kelet-Európa összesen</i>							
<i>beérkezett</i>	5,8	9,7	13,6	18,5	17,9	14,6	17,2
<i>kihelyezett</i>	0,3	2,2	1,5	1,8	2,7	2,1	2,7
Magyarország							
<i>beérkezett</i>	26,8	21,3	18,3	17,2	14,6	20,1	..
<i>kihelyezett</i>	0,3	4,3	4,3	2,2	4,7	2,8	..
Csehország							
<i>beérkezett</i>	9,6	7,9	22,3	41,3	34,3	35,6	59,1
<i>kihelyezett</i>	0,6 ¹	0,2	0,8	0,6	0,3	1,0	1,8
Szlovákia							
<i>beérkezett</i>	4,4	3,0	8,6	6,4	33,1	24,7	56,9
<i>kihelyezett</i>	0,4 ¹	1,3	1,8	-6,1	0,4	0,6	0,1
Lengyelország							
<i>beérkezett</i>	10,1	14,5	15,9	18,4	23,4	14,9	11,4
<i>kihelyezett</i>	0,1	0,1	0,8	0,1	-	-0,2	0,5
<i>Oroszország</i>							
<i>beérkezett</i>	1,8 ²	5,9	5,7	11,9	6,7	4,3	3,9
<i>kihelyezett</i>	0,6 ²	3,9	2,6	8,0	7,8	4,4	5,3

Megjegyzés:

¹ Az 1992 és 1996 közötti időszak éves átlaga.

² Az 1993 és 1996 közötti időszak éves átlaga.

Forrás: *World Investment Report 2003. FDI Policies for Development: National and International Perspectives.* (2003) UNCTAD, New York and Geneva. 267-277. o.

40. táblázat
Az Oroszországba érkező külföldi befektetések formájuk szerint

	1991-1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
<i>Millió USD</i>										
Összes befektetés	2921,1	1053,4	2796,7	6506,1	12295	11773	9560	10958	14258	19780
<i>Közvetlen befektetések</i>	<i>2569,3</i>	<i>548,9</i>	<i>1876,9</i>	<i>2090,0</i>	<i>5333</i>	<i>3361</i>	<i>4260</i>	<i>4429</i>	<i>3980</i>	<i>4002</i>
Portfolió-befektetések	69,5	0,5	30,0	45,4	681	191	31	145	451	472
Egyéb befektetések	282,3	504,0	889,8	4370,7	6281	8221	5269	6384	9827	15306
<i>Százalék</i>										
Összes befektetés	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Közvetlen befektetések</i>	<i>88,0</i>	<i>52,1</i>	<i>67,1</i>	<i>32,1</i>	<i>43,4</i>	<i>28,6</i>	<i>44,6</i>	<i>40,4</i>	<i>27,9</i>	<i>20,2</i>
Portfolió-befektetések	2,4	0,0	1,1	0,7	5,5	1,6	0,3	1,3	3,2	2,4
Egyéb befektetések	9,7	47,8	31,8	67,2	51,1	69,8	55,1	58,3	68,9	77,4

Megjegyzés: A Goszkomsztat statisztikái 1997 óta rendre meghaladják az UNCTAD által közölt fizetési mérlegen alapuló értékeket.

Forrás: 1991-1998: Goszkomsztat. Idézi: Ludvig, Zs. (2000) Oroszország vonzásában. Külföldi befektetések tőkeszegény piacon. – *Cégvezetés*. Ápr. 114. o.; 1999-2002: *Rosszija v cifrah 2003*. (2003) Kratkij sztatyisztycseszkij szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva. 331. o.

41. táblázat
Az Oroszországba érkezett éves FDI (*flow*) viszonylati megoszlása

	1998		1999		2000		2001		2002	
	M USD	%	M USD	%	M USD	%	M USD	%	M USD	%
Németország	328	9,8	330	7,7	341	7,7	495	12,4	410	10,2
Hollandia	610	18,1	516	12,1	610	13,8	576	14,5	504	12,6
Egyesült Királyság	205	6,1	178	4,2	262	5,9	273	6,9	327	8,2
Egyesült Államok	1170	34,8	2104	49,4	1241	28,0	1084	27,2	603	15,1
Ciprus	403	12,0	370	8,7	678	15,3	512	12,9	571	14,3
<i>Fentiek együtt</i>	<i>2716</i>	<i>80,8</i>	<i>3498</i>	<i>82,1</i>	<i>3132</i>	<i>70,7</i>	<i>2940</i>	<i>73,9</i>	<i>2415</i>	<i>60,3</i>
<i>Összesen</i>	<i>3361</i>	<i>100,0</i>	<i>4260</i>	<i>100,0</i>	<i>4429</i>	<i>100,0</i>	<i>3980</i>	<i>100,0</i>	<i>4003</i>	<i>100,0</i>

Forrás: Saját számítás a Goszkomsztat adatai alapján.

Idézi: *World Investment Directory. Central and Eastern Europe*. (2003) UNCTAD, New York and Geneva. Vol. VIII. 320. o.

42. táblázat
A beérkezett FDI-állomány (*stock*) viszonylati megoszlása

	1998		1999		2000		2001		2002	
	M USD	%	M USD	%	M USD	%	M USD	%	M USD	%
Németország	876	7,4	1007	7,9	1255	7,8	1512	8,3	1714	8,4
Hollandia	576	4,9	603	4,7	1152	7,1	2148	11,8	2398	11,8
Egyesült Királyság	881	7,5	763	6,0	982	6,1	1898	10,4	2190	10,8
Egyesült Államok	3217	27,3	4541	35,6	5486	34,0	4084	22,5	4220	20,7
Ciprus	2920	24,8	2727	21,4	3224	20,0	3729	20,5	3927	19,3
<i>Fentiek együtt</i>	<i>8470</i>	<i>72,0</i>	<i>9641</i>	<i>75,6</i>	<i>12099</i>	<i>75,0</i>	<i>13371</i>	<i>73,6</i>	<i>14449</i>	<i>71,0</i>
<i>Összesen</i>	<i>11769</i>	<i>100,0</i>	<i>12757</i>	<i>100,0</i>	<i>16125</i>	<i>100,0</i>	<i>18169</i>	<i>100,0</i>	<i>20351</i>	<i>100,0</i>

Forrás: Saját számítás a Goszkomsztat adatai alapján.

Idézi: *World Investment Directory. Central and Eastern Europe*. (2003) UNCTAD, New York and Geneva. Vol. VIII. 322. o.

43. táblázat
Az Oroszországba érkezett éves FDI (*flow*) ágazati megoszlása

	1998		1999		2000		2001		2002	
	M USD	%	M USD	%	M USD	%	M USD	%	M USD	%
<i>Primer szektor</i>	294	8,7	1229	28,8	472	10,7	475	11,9	688	17,2
Fűtőanyag-kitermelés	283	8,4	1188	27,9	441	10,0	427	10,7	666	16,6
<i>Szekunder szektor</i>	1675	49,8	1415	33,2	1401	31,6	1273	32,0	1088	27,2
Élelmiszeripar	1192	35,5	963	22,6	821	18,5	528	13,3	439	11,0
Fa-, cellulóz-, és papíripar	112	3,3	140	3,3	141	3,2	131	3,3	133	3,3
Vaskohászat	58	1,7	18	0,4	30	0,7	116	2,9	20	0,5
Színesfémkohászat	39	1,2	55	1,3	39	0,9	21	0,5	65	1,6
Vegyipar és petrokémia	50	1,5	19	0,4	49	1,1	88	2,2	106	2,6
Gépgyártás és fémfeldolgozás	132	3,9	140	3,3	236	5,3	344	8,6	276	6,9
<i>Tercier szektor</i>	1239	36,9	1482	34,8	2414	54,5	1996	50,2	1725	43,1
Építőipar	108	3,2	59	1,4	45	1,0	31	0,8	88	2,2
Kereskedelem és vendéglátás	513	15,3	608	14,3	865	19,5	866	21,8	1006	25,1
Szállítás/közlekedés (turizmus is) és raktározás	128	3,8	517	12,1	948	21,4	690	17,3	118	2,9
Hírközlés	122	3,6	172	4,0	378	8,5	138	3,5	97	2,4
Pénzügyi szolgáltatások	66	2,0	31	0,7	26	0,6	227	5,7	299	7,5
Üzleti/kereskedelmi szolgáltatások	268	8,0	95	2,2	150	3,4
<i>Fentiek együtt</i>	3071	91,4	4005	94,0	4169	94,1	3607	90,6	3313	82,8
<i>Összesen</i>	3361	100,0	4260	100,0	4429	100,0	3980	100,0	4002	100,0

Forrás: Saját számítás a Goszkomszta adatai alapján.

Idézi: *World Investment Directory. Central and Eastern Europe*. (2003) UNCTAD, New York and Geneva. Vol. VIII. 319. o.

44. táblázat
A beérkezett FDI-állomány (*stock*) ágazati megoszlása

	1998		1999		2000		2001		2002	
	M USD	%	M USD	%	M USD	%	M USD	%	M USD	%
<i>Primer szektor</i>	1054	9,0	2050	16,1	2510	15,6	2899	16,0	3377	16,6
Fűtőanyag-kitermelés	1027	8,7	1997	15,7	2431	15,1	2757	15,2	3290	16,2
<i>Szekunder szektor</i>	4854	41,2	4840	37,9	5416	33,6	5786	31,8	5888	28,9
Élelmiszeripar	2384	20,3	2569	20,1	3079	19,1	2973	16,4	3064	15,1
Fa-, cellulóz-, és papíripar	578	4,9	496	3,9	498	3,1	539	3,0	646	3,2
Vaskohászat	346	2,9	301	2,4	373	2,3	438	2,4	503	2,5
Színesfémkohászat	367	3,1	280	2,2	260	1,6	583	3,2	236	1,2
Vegyipar és petrokémia	71	0,6	100	0,8	122	0,8	179	1,0	241	1,2
Gépgyártás és fémfeldolgozás	613	5,2	569	4,5	685	4,2	846	4,7	973	4,8
<i>Tercier szektor</i>	5251	44,6	5281	41,4	7457	46,2	8501	46,8	9452	46,4
Építőipar	311	2,6	315	2,5	374	2,3	232	1,3	301	1,5
Kereskedelem és vendéglátás	1354	11,5	1413	11,1	1733	10,7	2058	11,3	2512	12,3
Szállítás/közlekedés (turizmus is) és raktározás	261	2,2	683	5,4	1619	10,0	2297	12,6	2374	11,7
Hírközlés	2213	18,8	2243	17,6	2810	17,4	2770	15,2	2712	13,3
Pénzügyi szolgáltatások	268	2,3	133	1,0	212	1,3	1028	5,7	1362	6,7
Üzleti/kereskedelmi szolgáltatások	806	6,8	484	3,8	685	4,2
<i>Fentiek együtt</i>	10599	90,1	11583	90,8	14881	92,3	16700	91,9	18214	89,5
Összesen	11769	100,0	12757	100,0	16125	100,0	18169	100,0	20351	100,0

Forrás: Saját számítás a Goszkomszta adatai alapján.

Idézi: *World Investment Directory. Central and Eastern Europe.* (2003) UNCTAD, New York and Geneva. Vol. VIII. 321. o.

45. táblázat
Éves FDI-kiáramlás, *flow* adat
(M USD)

	1991-1996 (ÉVES ÁTLAG)	1997	1998	1999	2000	2001	2002
<i>Összesen</i>	280550	476934	683211	1096554	1200783	711445	647363
Amerikai Egyesült Államok	67057	95769	131004	209391	142626	103764	119741
<i>Európai Unió</i>	127762	220953	415367	731068	819169	451911	394146
Franciaország	24303	35584	48611	126856	177449	92974	62547
Németország	27908	41797	88823	109648	56846	42079	24534
Egyesült Királyság	28331	61590	122820	207235	249783	68037	39703
Kína ¹	2571	2563	2634	1775	916	6884	2850
Japán	20943	25994	24151	22745	31557	38333	31481
<i>Közép- és Kelet-Európa</i>	472	4215	2484	2462	3936	3505	4205
Magyarország	21	433	478	252	532	337	264
Csehország	84 ^{2,3}	28	125	90	43	165	281
Szlovákia	20 ^{2,3}	95	147	-371	21	37	5
Lengyelország	25	45	316	31	17	-90	173
<i>Oroszország</i>	488 ⁴	3184	1270	2208	3177	2533	3284

Megjegyzés:

¹ Kína: Hongkong, Tajvan, Makao nélkül.

² Az 1992 és 1996 közötti időszak éves átlaga.

³ Az 1991-es évre Csehszlovákia: 14 M USD.

⁴ Az 1993 és 1996 közötti időszak éves átlaga.

Forrás: *World Investment Report 2003. FDI Policies for Development: National and International Perspectives.* (2003) UNCTAD, New York and Geneva. 253-256. o.

46. táblázat
Oroszország részesedése a világ FDI-áramlásában: tőkeexport, *flow* adat
(%)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Oroszország/Összesen	0,04	0,09	0,23	0,67	0,19	0,20	0,26	0,36	0,51
Oroszország/Közép- és Kelet-Európa	37,69	75,00	77,64	75,54	51,13	89,68	80,72	72,27	78,10
Oroszország/USA	0,14	0,33	1,03	3,32	0,97	1,05	2,23	2,44	2,74

Forrás: Saját számítás a *World Investment Report 1998. Trends and determinants.* (1998) UNCTAD, Geneva. 367-371. o. és a *World Investment Report 2003. FDI Policies for Development: National and International Perspectives.* (2003) UNCTAD, New York and Geneva. 253-256. o. alapján.

47. táblázat
A kihelyezett FDI állománya, *stock* adat
(M USD)

	1995	2000	2001	2002
<i>Összesen</i>	<i>2901059</i>	<i>5991756</i>	<i>6318861</i>	<i>6866362¹</i>
Amerikai Egyesült Államok	238452	278445	300115	331596 ²
<i>Európai Unió</i>	<i>1298257</i>	<i>2980615</i>	<i>3171860</i>	<i>3434297¹</i>
Franciaország	204431	445091	489441	652105
Németország	258142	483946	553315	577849 ²
Egyesült Királyság	304847	902087	906474	1033003
Kína	15802	25804	32688	35538
Japán	238452	278445	300115	331596 ²
<i>Közép- és Kelet-Európa összesen</i>	<i>6372</i>	<i>19339</i>	<i>24746</i>	<i>29152</i>
Magyarország	489	2068	4377	4641 ²
Csehország	346	738	1136	1496
Szlovákia	87	367	404 ³	409 ³
Lengyelország	539	1025	1107	1280 ²
<i>Oroszország</i>	<i>3015</i>	<i>12394</i>	<i>14734</i>	<i>18018²</i>

Megjegyzés:

¹ Az adat nem tartalmazza Belgiumot és Luxemburgot.

² A megjelölt 2002-es kihelyezett FDI-állományok becslése úgy történt, hogy a 2001-es állományadatokhoz hozzáadták a 2002-es kiáramlások értékeit.

³ A megjelölt 2001-es illetve 2002-es kihelyezett FDI-állományok becslése úgy történt, hogy a 2000-es állományadathoz rendre hozzáadták 2001-es illetve a 2001-es és a 2002-es kiáramlások kumulált értékeit.
Forrás: *World Investment Report 2003. FDI Policies for Development: National and International Perspectives.* (2003) UNCTAD, New York and Geneva. 262-265. o.

48. táblázat
A munkanélküliség alakulása, ILO-módszertan szerint

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Ezer fő	5702	6712	6732	8058	8902	9094	6999	6303	6153
%	7,7	9,2	9,3	11,1	12,3	12,6	9,8	8,9	8,6

Megjegyzés: 1998-ig október végi, 1999-től november végi adatok.

Forrás: Goszkomsztat.

Idézi: *Russian Federation: Statistical Appendix.* (2003) Country Report, IMF, Washington, D.C. No. 03/145. Máj. 12. o.

49. táblázat
A háztartások jövedelmének alakulása

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	
<i>Rubel/hó</i>									
Havi átlagbér (-kereset)	472,4	790,2	950,2	1051,5	1522,6	2223,4	3240,4	4413,6	
Minimálbér	42,5	72,7	83,5	83,5	83,5	107,8	250,0	400,0	
Nyugdíj	188,1	302,2	328,1	399,0	449,0	694,3	1024,1	1378,5	
Egy főre jutó jövedelem	515,5	770,0	972,1	1012,0	1658,9	2281,2	3060,5	3888,5	
<i>Éves változás (%)¹</i>									
Reálbér	-28,0	6,4	5,7	-13,3	-22,0	20,9	19,9	16,2	
Minimálbér	-18,6	15,7	...	-21,7	-46,1	6,9	90,9	38,2	
Nyugdíj	-19,5	8,7	-5,4	-4,8	-39,4	28,0	21,4	16,3	
Egy főre jutó reáljövedelem	-16,1	0,8	6,3	-16,1	-12,0	13,3	9,8	9,3	

Megjegyzés: ¹ Fogyasztói árindex-szel deflált értékek.

Forrás: Goszkomsztat.

Idézi: *Russian Federation: Statistical Appendix.* (2003) Country Report, IMF, Washington, D.C. No. 03/145. Máj. 22. o.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- \$1Bln RZD Loan? (2004) – *The Moscow Times*. Febr. 13. 6. o.
- A kenőpénz a siker nyitja Oroszországban. (2002) – *Index*. Máj. 21.
<http://index.hu/politika/kulhitek/?main:2002.05.21&92396>
- Astrov, V. (2003) *Regional Issues, Banking Reform and Related Credit Risk in Russia*. Research Reports, WIIW, Vienna. No. 300. Szept.
- Bim, A. – Iskryan, K. (2003) The End of the Putin Reform Era. – *The Moscow Times*. Okt. 21.
<http://www.moscowtimes.ru/stories/2003/10/21/006.html>
- Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatyisztyiki*. (1998) Centralnij Bank Rosszijszkoj Fegyercii, Moszkva. No. 2-3 (57-58).
- Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatyisztyiki*. (1999) Centralnij Bank Rosszijszkoj Fegyercii, Moszkva. No. 2 (69).
- Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatyisztyiki*. (2000) Centralnij Bank Rosszijszkoj Fegyercii, Moszkva. No. 3 (82).
- Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatyisztyiki*. (2001) Centralnij Bank Rosszijszkoj Fegyercii, Moszkva. No. 2 (93).
- Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatyisztyiki*. (2002) Centralnij Bank Rosszijszkoj Fegyercii, Moszkva. No. 2 (105).
- Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatyisztyiki*. (2003) Centralnij Bank Rosszijszkoj Fegyercii, Moszkva. No. 2 (117).
- Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatyisztyiki*. (2004) Centralnij Bank Rosszijszkoj Fegyercii, Moszkva. No. 2 (129).
- Bjulletyeny Bankovszkoj Sztatyisztyiki. Regionalnoje Prilozsenyje*. (2004) Centralnij Bank Rosszijszkoj Fegyercii, Moszkva. No. 1 (13).
- Cabinet Moves to Create Special Economic Zones. (2004) – *The Moscow Times*. Febr. 27. 5. o.
- Caryl, C. (2003) The Two Russias. – *Newsweek*. Júl. 14. 40-42. o.
- Direction of Trade Statistics Yearbook 1997*. (1997) International Monetary Fund, Washington.
- Direction of Trade Statistics Yearbook 2002*. (2002) International Monetary Fund, Washington.
- Direction of Trade Statistics Yearbook 2003*. (2003) International Monetary Fund, Washington.
- Economy Climbed 7.3% Last Year. (2004) – *The Moscow Times*. Febr. 4. 7. o.
- Emelték az orosz GDP-adatokat. (2004) – *FigyelőNet*. Jan. 8.
<http://www.fn.hu/cikk.php?id=3&cid=73036>
- Farkas, P. (1998) *Oroszország iparának összeomlása*. Műhelytanulmányok, MTA VKI, Budapest. 14. sz. Dec.
- Foreign Investments Jumped 50% in 2003. (2004) – *The Moscow Times*. Febr. 20. 5. o.
- Gazprom-eredmények. Gyenge muzsika. (2003) – *HVG*. XXV. évf. 27. sz. Júl. 5. 27-29. o.
- Glinkina, Sz. (2004) *Pricsini usztojsivosztyi tyenyevoj ekonomiki v Rosszii*. Economic and Political Relations after the EU Enlargement: The Visegrad Countries and Russia, Ukraine, Belarus and Moldova. Conference in Budapest. Febr. 5-6.

- Goszudarsztvennij vnutrennij dolg Rosszijszkoj Fegyercii, virazsennij v goszudarsztvennih cennih bumagah.* (2004) Miniszttersztvo Finanszov Rosszijszkoj Fegyercii, Gyepartment upravlenyija goszudarsztvennim vnutrennim dolgom, Moszkva. Jan. 26.
<http://www.minfin.ru/domdbt/sddolg/god.pdf>
- Hard Currency Reserves Rocket to Record \$88Bln. (2004) – *The Moscow Times*. Febr. 20. 5. o.
- Incomes Jump 14.5%. (2004) – *The Moscow Times*. Jan. 26. 6. o.
- Industry Jumps 7%. (2004) – *The Moscow Times*. Jan. 23. 6. o.
- Investors Get a New Guide to the Regions. (2004) – *The Moscow Times*. Febr. 20. 4. o.
- Jersov, E. B. (red.) (2002) *Obzor Ekonomiki Rosszii: Osznovnije Tyengyencii Razvityija*. Rabocsij Centr Ekonomicseszkih Reform pri Pravityelsztve Rosszijszkoj Fegyercii, Rosszijszko-Jevropejszkij Centr Ekonomicseszkoj Polityiki, Moszkva. No. 2 (34).
- Kakim vgyit ekonomicseszkoje buduscseje Rosszii pravityelsztvo. (2003) – *Kommerszanty*. No. 152 (2755). Aug. 26. 6. o.
- Kekic, L. (2004) How Dependent Is Growth on the Oil Price? – *The Moscow Times*. Jan. 23. 8. o.
- Key World Energy Statistics 2003*. (2003) International Energy Agency.
- Kulcsár, A. (2003) Russian Oil and Gas Exports to the EU. *The Future of Europe. Relations between the Enlarging European Union and Russia and Ukraine*. – Fóti, G. – Ludvig, Zs. (eds.), Budapest, Institute for World Economics of the Hungarian Academy of Sciences. 139-150. o.
- Liuhito, K. – Jumpponen, J. (2003) *The Russian Eagle Has Landed Abroad, Evidence Concerning the Foreign Operations of Russia's 100 Biggest Exporters and Banks*. Lappeenranta University of Technology, Department of Industrial Engineering and Management, Research Group for Russian and East European Business, Finland. No. 141.
- Livsic: v 2007 gody rubl mozset sztaty polnosztyju konvertirujemim. (2004) – *Finanszovije Izvesztyija*. Jan. 26.
http://www.finiz.ru/cfin/tmpl-art_news/id_art-744985
- Ludvig, Zs. (2000) Oroszország vonzásában. Külföldi befektetések tőkeszegény piacon. – *Cégvezetés*. Ápr. 113-119. o.
- Ministry Creates \$3.55Bln Stabilization Fund. (2004) – *The Moscow Times*. Jan. 12. 6. o.
- Novosztyi reformirovanyija*. (2003) Miniszttersztvo putyej szoobscsenyija Rosszijszkoj Fegyercii. Okt. 8.
http://www.mps.ru/agency/news_text.html?he_id=530&news_id=15368
- Oil Production Rises. (2004) – *The Moscow Times*. Jan. 9. 6. o.
- programme goszudarsztvennih vnyesnih zaimsztvovanyij Rosszijszkoj Fegyercii na 2004 god*. (2003) Miniszttersztvo Finanszov Rosszijszkoj Fegyercii, Moszkva. Júl. 10.
<http://www.minfin.ru/debt/pres090703.ppt>
- Orlova, N. – Tyihonov, A. (2004) Rosszija procsajetszja sz dollarom. – *Izvesztyija (Moszkovszkij Vipuszk)*. No. 4 (26561). Jan. 14. 5. o.

- Programma szocialno-ekonomicseszko razvityija Rosszijszkoj Fegyercii na szrednyeszrocsnuju perszpektyivu (2003-2005 godi).* (2003) Minisztversztvo ekonomicseszko razvityija i trgovli Rosszijszkoj Fegyercii. Aug. <http://www.economy.gov.ru/merit/267.htm>
- Pronina, L. (2004) Soaring Arms Sales Pass \$5Bln Mark. – *The Moscow Times*. Jan. 27. 5. o.
- Rosszijane o gyefoltye 17 avgusztja 1998 goda.* (2003) Vszjerosszijszkij oprosz, 1500 reszpongyentov, 7-11 avgusztja (=összorosországi felmérés, 1500 megkérdezett, aug. 7-11.). ROMIR Monitoring. Aug. http://www.romir.ru/socpolit/socio/08_2003/default.htm
- Rosszija v cifrah 1999.* (1999) Kratkij sztatyiszticzeszkij szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva.
- Rosszija v cifrah 2003.* (2003) Kratkij sztatyiszticzeszkij szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva.
- Rosszijszkoj Banki: Rejtjyng bankov. (2003) – *Ekszpert*. No. 46 (401). Dec. 8.
- Rosszijszkij Sztatyiszticzeszkij Jezsegodnyik 2002.* (2002) Sztatyiszticzeszkij szbornyik, Goszkomsztat Rosszii, Moszkva.
- Ruble 3-Year High. (2004) – *The Moscow Times*. Jan. 26. 6. o.
- Russian Economy in 2002: Trends and Outlooks.* (2003) Institute for the Economy in Transition, Moscow. No. 24. Ápr.
- Russian Economy: Trends and Perspectives.* (2004) Monthly Bulletin, Institute for the Economy in Transition, Moszkva. Jan.
- Russian Federation FC Ratings Raised to 'BB+'; LC to 'BBB-'; Outlook Stable. (2004) – *Ratings Actions Press Releases*. Jan. 27. <http://www2.standardandpoors.com/NASApp/cs/ContentServer?pagename=sp%2FPage%2FSiteSearchResultsPg&l=EN&r=1&b=10&search=2&vqt=Russian+Federation>
- Russian Federation: Statistical Appendix.* (2003) Country Report, IMF, Washington, D.C. No. 03/145. Máj.
- Sales Tax Revenues. (2004) – *The Moscow Times*. Jan. 26. 6. o.
- Sovereign Ratings List.* (2004) Moody's Investors Service. Jan. 9. <http://www.moodys.com/moodys/cust/staticcontent/2001900000480711/SoVRatList.pdf>
- Tamozsennaja Sztatyisztjyika Vnyesnyeij Torgovli Rosszijszkoj Fegyercii 1995.* (1996) Szbornyik, Goszudarsztvennij Tamozsennij Komityet Rosszijszkoj Fegyercii (Gosztamkom), Moszkva.
- Tamozsennaja Sztatyisztjyika Vnyesnyeij Torgovli Rosszijszkoj Fegyercii 1996.* (1997) Szbornyik, Goszudarsztvennij Tamozsennij Komityet Rosszijszkoj Fegyercii (Gosztamkom), Moszkva.
- Tamozsennaja Sztatyisztjyika Vnyesnyeij Torgovli Rosszijszkoj Fegyercii 1997.* (1998) Szbornyik, Goszudarsztvennij Tamozsennij Komityet Rosszijszkoj Fegyercii (Gosztamkom), Moszkva.
- Tájékoztató Oroszország gazdasági helyzetének és külkereskedelmi kapcsolatainak alakulásáról.* (2003) Az Oroszországi Föderáció Magyarországi Kereskedelmi Képviselete, Budapest. 5. sz.

- Tiusanen, T. – Vinni, S. – Jumpponen, J. (2002) *The Investment Climate in Russia – Part II – Case Studies*. Studies in Industrial Engineering and Management, Lappeenranta University of Technology, Finland. No. 19.
- Transition report. Energy in Transition*. (2001) EBRD, London.
- Transition report. Integration and Regional Cooperation*. (2003) EBRD, London.
- Transparency International Corruption Perceptions Index 2003*. (2003) Transparency International, London. Okt. 7. http://www.transparency.org/pressreleases_archive/2003/dnld/cpi2003.presse.release.en.pdf
- Tyihonov – Hmelev (2004) Rubl obecsajet vernutyszja v 1998 god. – *Izvesztyija (Moszkovszkij Vipuszk)*. No. 11 (26568). Jan. 23. 6. o.
- Vida, L. (2002) Orosz törvény a termőfölkdek adásvételéről. Talajművelés. – *HVG*. XXIV. évf. 30. sz. Júl. 27. 21-22. o.
- Vihuholeva, E. (2003) Rosszijan ozsidajut novije nalogi. – *Izvesztyija (Moszkovszkij Vipuszk)*. No. 239 (26556). Dec. 30. 5. o.
- Vnyesnyij dolg Rosszii za god szokratyilszja do 27%. (2003) – *Finanzovije Izvesztyija*. Dec. 29. http://www.finiz.ru/cfin/tmpl-art_news/id_art-729902
- World Development Indicators Database 2003*. (2003) World Bank. <http://devdata.worldbank.org/data-query/>
- World Economic Outlook Database September 2003*. (2003) International Monetary Fund. Szept. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2003/02/data/index.htm>
- World Investment Directory. Central and Eastern Europe*. (2003) UNCTAD, New York and Geneva. Vol. VIII.
- World Investment Report 1998. Trends and Determinants*. (1998) UNCTAD, Geneva.
- World Investment Report 2003. FDI Policies for Development: National and International Perspectives*. (2003) UNCTAD, New York and Geneva.
- World Trade Report 2003*. (2003) World Trade Organization, Geneva.

EGYÉB FELDOLGOZOTT IRODALOM

- Bogomolov, O. T. (2000) Russia facing the challenges of the 21st century. *Nemzetgazdaság – Regionalitás – Világgazdaság. Tanulmányok Simai Mihály akadémikus 70. születésnapja tiszteletére*. – Blahó, A. (szerk.), Budapest, BKÁE. 319-336. o.
- Dombrovski, M. (2003) *Uroki rosszijszkovo krizisza: pjaty let szpusztyja*. Isszledovanyija i analiz, CASE Centr szocialno-ekonomicseszkih isszledovanyij, Var-sava. No. 252. Júl.
- Gavrilencov, E. (2002) *Macroeconomic Situation in Russia: Growth, Investment and Capital Flows*. Discussion Paper, Universität Potsdam, Europäisches Institut für internationale Wirtschaftsbeziehungen, Potsdam. No. 100. Okt.
- Gavrilencov, E. (2003) *On the Brink of an Intense Structural Transformation*. Estonian Finance Conference. www.pwc.ee/finantskonverents/docs/24_5_Evgeni_Gavrilencov.pdf

- Kornai, J. (2000) A költségvetési korlát megkeményítése a posztoszocialista országokban. – *Közgazdasági Szemle*. XLVII. évf. Jan. 1-22. o.
- Ludvig, Zs. (2003) Vonzás versus taszítás – közvetlen külföldi beruházások Oroszországban. – *Fejlesztés és Finanszírozás*. 1. sz. 51-62. o.
- Russia. Development Policy Review*. (2003) World Bank, Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia Region. No. 26000-RU. Jún. 9.
- Russian Economic Report*. (2004) World Bank, Russia Country Department. No. 7. Febr.
- Russian Federation: 2003 Article IV Consultation – Staff Report; Staff Supplement; and Public Information Notice on the Executive Board Discussion*. (2003) Country Report, IMF, Washington, D.C. No. 03/144. Máj.
- Russian Federation: Financial System Stability Assessment*. (2003) Country Report, IMF, Washington, D.C. No. 03/147. Máj.
- Russia Rebounds*. (2003) Transcript of an Economic Forum. (Participants: Odling-Smee, J. – Åslund, A. – Mozhin, A. V. – Owen, D.). IMF, Washington, D.C. Dec. 11.
- Tájékoztató Oroszország gazdasági helyzetének és külkereskedelmi kapcsolatainak alakulásáról*. (2003) Az Oroszországi Föderáció Magyarországi Kereskedelmi Képvisellete, Budapest. 4. sz.
- Tájékoztató Oroszország gazdasági helyzetének és külkereskedelmi kapcsolatainak alakulásáról*. (2003) Az Oroszországi Föderáció Magyarországi Kereskedelmi Képvisellete, Budapest. 6. sz.
- Wiegert, R. (2003) *Russia's Banking System, the Central Bank and the Exchange Rate Regime*. Discussion Paper, Bergische Universität Wuppertal, Europäische Wirtschaft und Internationale Makroökonomik, Wuppertal. No. 112. Nov.